

Maija-Liisa Rautio

LASTEN AJATUKSIA ISOVANHEMPIEN ROOLISTA SUKUPOLVIEN KETJUSSA

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Syyskuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 26.9.2011	
Tekijä Maija-Liisa Rautio		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi (AMK)	
Nimeke Lasten ajatuksia isovanhempien roolista sukupolvien ketjussa.			
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, miten noin 10-vuotiaat lapset suhtautuvat isovanhempiin ja pitävätkö he yhteydenpitoa heihin tärkeänä. Opinnäytteessä selvitettiin miten lapset kokevat isovanhemmat sukupolviketjussa, miten he viettävät aikaa isovanhempiensa kanssa ja mitä isovanhemmat heille merkitsevät. Tarkastelussa ovat omien isovanhempien lisäksi uusperheen kautta tulleet isovanhemmat sekä sosiaaliset isovanhemmat. Taustatietoa on kerätty lähinnä isovanhempien tai asiantuntijoiden näkökulmasta kertovasta kirjallisuudesta ja tutkimuksista. Koululaisten lasten omia kokemuksia isovanhemmista ei ole aikaisemmin tutkimusmielessä koottu, mikä onkin tehnyt aiheesta mielenkiintoisen.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto on kerätty noin 10-vuotiaiden koululaisten ainekirjoituksista. 58 neljäsluokkalaista koululaista kolmelta eri luokalta kirjoitti aineen, joka oli otsikoitu ”Minun isovanhempani”. Ennen ainekirjoitusta lasten koteihin lähetettiin kirje, jossa vanhempia pyydettiin keskustelemaan lastensa kanssa isovanhemmista. Luokassa lasten kanssa puhuttiin aiheesta ennen aineen kirjoittamista. Aineistosta tuli runsas ja lapset kertoivat avoimesti sekä omista isovanhemmistaan että toiveistaan heitä kohtaan.</p> <p>Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Aineisto jaettiin pienempiin osiin ja jäsenneltiin aihealueiksi, joiden perusteella tulokset koottiin. Raportissa on runsaasti ainekirjoitusten suoria lainauksia luotettavuuden takaamiseksi.</p> <p>Opinnäytteestä käy ilmi, että lapset kokevat isovanhemmat tärkeiksi ja korostavat tämän suhteen merkitystä. Yhdessä oleminen ja yhteiset tekemiset lujittavat lapsen ja isovanhemman suhdetta ja sitä kautta sukupolvien ketjuun kuulumisen tunnetta. Lapsista on tärkeää isovanhempien tapaamisajan laatu. Yhteistä aikaa voi käyttää hyvin vaikka puhumalla isovanhempien kanssa lapselle tärkeistä asioista.</p> <p>Opinnäytetyöni tuloksista voi päätellä, että yhteisen ajan järjestäminen lapsenlasten ja isovanhempien välille on tärkeää. Yhteinen aika on lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta merkittävää.</p>			
Asiasanat (avainsanat) isovanhemmat, sukupolvet, roolit, yhteisöllisyys, vuorovaikutus.			
Sivumäärä 39 + 2		Kieli Suomi	
		URN	
Huomautus (huomautukset liitteistä)			
Ohjaavan opettajan nimi Tiina Kuru		Opinnäytetyön toimeksiantaja	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 26.9.2011	
Author(s) Maija-Liisa Rautio		Degree programme and option Degree programme in Social Services Bachelor of Social Services	
Name of the bachelor's thesis Children's thoughts on grandparents role in the chain of generations			
Abstract <p>The purpose of this study is to investigate how around 10-year-olds relate grandparents, and if they think it's important to keep contact with them. The study has sought answers on, for example, how children experience grandparents in the chain of generations, how they spend their time with their grandparents and what grandparents mean to them. In addition to their own grandparents, the review also concerns grandparents that have come through a stepfamily, and social grandparents. The background info for the research consists mainly of literature and research from grandparents' and experts' point of view. School-age children's own experiences of grandparents haven't been collected before, which has made this topic interesting.</p> <p>Studys' material has been collected from 10-year-old children's writings. 58 fourth graders from three different classes wrote the material, which was titled "My grandparents". Before the material was written, a letter was sent in children's homes, where parents were asked to discuss with their children about their grandparents. The matter was discussed in the classroom before writing the material. The material was abundant and the children told openly about their grandparents and their hopes for them.</p> <p>The material was analyzed using content analysis. The material was divided into smaller parts, structured into subject areas and gathered again into research results. A lot of direct quotes from the written materials have been used in reporting the research results to ensure the reliability.</p> <p>The study shows that children experience grandparents important to them and emphasize the importance of this relationship. Being together and common activities strengthen the bond between child and grandparent, and that way the chain of generations in the sense of belonging. Children would also like to invest in the quality of meetings with their grandparents. Time together with grandparents can be used for example talking on matters, which are important to children.</p> <p>As a result of my study, one can come to the conclusion that organizing common time between the child and grandparent is important and significant for the child's development and wellbeing.</p>			
Subject headings, (keywords) Grandparents, generations, roles, community, interaction			
Pages 39 + 2		Language Finnish	
URN 			
Remarks, notes on appendices 			
Tutor Tiina Kuru		Bachelor's thesis assigned by 	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 SUKUPOLVIEN KETJU.....	2
2.1 Isovanhemmuus.....	3
2.2 Isoisän rooli	5
2.3 Isoäidin rooli	6
2.4 Uusisovanhemmuus	7
2.5 Varaisovanhemmat.....	8
3 LASTEN OIKEUS ISOVANHEMPIIN	9
3.1 Lainsäädäntö	10
3.2 Ulkomaalaiset isovanhemmat	11
4 VUOROVAIKUTUS	12
4.1 Sukupolvien erilaisuuden rikkaus	13
4.2 Yhteydenpito isovanhempien kanssa	14
5 KULTTUURIPERINTÖ	14
5.1 Isovanhemmat lapsenlapsille	15
5.2 Lapsenlapset isovanhemmille	16
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	16
7 TOTEUTUS	17
7.1 Aineiston keräys.....	17
7.2 Aineiston analyysi	18
7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	20
8 TUTKIMUSTULOKSET.....	21
8.1 Isovanhempien merkitys	21
8.2 Mitä isovanhempien kanssa tehdään.....	24
8.2.1 Isoäidin kanssa.....	26
8.2.2 Isoisän kanssa	27
8.3 Mitä isovanhemmilta on opittu	29
8.4 Mitä isovanhemmille on opetettu.....	30
8.5 Miten isovanhempiä pidetään yhteyttä	31
8.6 Unelmien isovanhempi.....	33

9 POHDINTAA.....	34
LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupa anomus koululaisten vanhemmille

Liite 2 Tiedote/ tutkimuslupa-anomus kouluille

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe ”lasten ajatuksia isovanhempien roolista sukupolvien ketjussa” pyrkii valottamaan lasten suhtautumista isovanhempiin ja kertomaan isovanhempien merkityksestä heidän elämässään. Isovanhempien ja lastenlasten keskinäisestä kanssakäymisestä ja suhtautumisesta toisiinsa ei ole paljon tutkimustietoa saatavilla. Isovanhemmat ovat kirjoittaneet aiheesta kirjoja ja heistä on tehty haastatteluja, mutta lasten mielipiteitä ja ajatuksia isovanhemmista ei ole tutkimusmielessä kirjattu ylös.

Aihe on mielenkiintoinen siksi, että kokemukseni isovanhempien roolista lasten elämässä ja sitä kautta sukupolvien ketjussa ovat hyvin vaihtelevia. Aihe on siis tavallaan kaksijakoinen. Tutkimus antaa tietoa siitä, mitä isovanhemmat lapsille itselleen merkitsevät sekä miten tärkeitä he ovat sukupolvien ketjussa erilaisten asioiden, esimerkiksi perinteiden siirtäjinä. On lapsia, jotka kokevat isovanhemmat tärkeiksi ja heillä on selkeä paikka ydinperheen ohessa lapsen läheisenä tukijana ja perinteiden jatkajana. On myös niitä lapsia, joiden isovanhemmat ovat etäisiä eivätkä lapset näe omia ukkejaan ja mummejaan juuri koskaan. Tästä johtuen tällaisten lasten ajatus isovanhempien kuulumisesta sukupolvien ketjuun on vähäinen ja muodostumaton.

Olen opinnäytetyössäni halunnut saada tietoa lapsilta heidän käsityksistään ja kokemuksistaan isovanhempien kanssa olosta. Halusin kuulla heidän toiveitaan sekä myös unelmiaan siitä, millaisia he haluaisivat isovanhempien olevan. Samoin halusin selvittää miten lapset mieltävät sukupolvien ketjun ja isovanhemmat sen osana. Tutkimustietoa voidaan hyödyntää lasten ja isovanhempien yhteisen toiminnan suunnittelussa sekä omassa työpaikassani että muualla. Viimeisen kymmenen vuoden aikana isovanhemmudesta on kirjoitettu paljon ja siitä on keskusteltu erilaisilla lehtien ja netin keskustelupalstoilla. Aiheesta on kirjoitettu kirjoja lähinnä vanhempien ja isovanhempien näkökulmasta. Lastenlasten ja isovanhempien vuorovaikutus on tärkeää kaikille osapuolille, lapsille, isovanhemmille sekä perheille. Myöskään yhteiskunnallista näkökulmaa ei pidä unohtaa. Monet lapsen ovat saaneet hoitopaikan isovanhempien luota vanhempien työssäolon ajaksi.

Isovanhempien apu on tärkeää myös lapsen sairastuttua, jos vanhemmalla ei ole mahdollisuutta jäädä pois työstä edes lyhyeksi aikaa. Tämä on tietenkin mahdollista vain jos isovanhemmat itse ovat jo jääneet pois työelämästä. Monet yhteiskunnassa tapah-

tuneet rakennemuutokset ovat myös vaikuttaneet lastenlasten ja isovanhempien kanssakäymiseen.

Opinnäytetyön aineisto on kerätty noin 10-vuotiaiden lasten ainekirjoituksista. Otoksen määrä on 58 oppilasta kahden alakoulun neljäsluokkalaisia oppilaita. Vaikka kirjoituksia on melko vähän, joten ainekirjoituksista ei voida tehdä laajoja yleistyksiä, antavat ne hyvän kuvan 10-vuotiaiden lasten käsityksistä isovanhempien olemassaolosta heidän elämässään sekä merkityksestä sukupolvien ketjussa.

2 SUKUPOLVIEN KETJU

Sukupolviajattelu on viime vuosina korostunut ja suuri osa aikuisista ymmärtää sukupolvien ketjun merkityksen. Miten lapset sen ymmärtävät ja miten tärkeitä isovanhemmat tämän ketjun osina ovat? Sukupolvien ketju syntyy siitä, kun lapset saavat lapsia ja he aikuisiksi kasvettaen taas omia lapsia jne. Jokainen lapsenlapsi ja isovanhempi on tahtomattaankin osa sukupolvien ketjua. Ketju katkeaa vain jos lapsille ei synny enää omia lapsia. Tässä on kysymys biologisesta sukupolviketjusta, mutta laajemmin ajateltuna isovanhemmaksi voi tulla myös esim. adoption kautta. Myös sosiaalinen isovanhemmuus voi toteutua kenen tahansa turvallisen aikuisen kautta, joka toimii isovanhempana eri-ikäisille lapsille. Kun lapsen turvallisuudesta ja välittämisestä on kyse, sukupolvien ketjun voi ymmärtää paljon laajempaan kuin biologisen perimän jatkeena. (Ijäs 2006, 56–57.) Tammisen (2003) mukaan on huolestuttavaa, että nykyisen, voimakkaan muuttoliikkeen myötä sukupolvien ketju uhkaa katketa. Hänen mukaansa lasten tasapainoisen ja terveen kehityksen kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää, että yhteys isovanhempiin säilyy. Tarvitaan jatkuvuutta ja ymmärrystä sukupolviketjun merkityksestä niin lapsille kuin isovanhemmillekin. Eliniän jatkumisen myötä voimavararesurssit ovat koko ajan kasvaneet, isovanhemmat ovat isovanhemmiksi tullessaan paremmassa fyysisessä, sosiaalisessa ja henkisessä kunnossa ja siten valmiimpia olemaan läsnä lastenlastensa elämässä. Tätä resurssia ei ole riittävästi käytetty, ja haasteena onkin sen uudelleen löytäminen lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi. (Tamminen, 2003.)

Kun sukupolvi-käsitettä tarkastellaan teoreettisesti, on siinä erotettavissa biologiaan ja kokemukseen perustuvat määritelmät. Biologinen sukupolviketju - käsite perustuu perimään sukulaisuuden kautta kun taas yhdenmukaisia kokemuksia kokeneet henkilöt

muodostavat sosiaalisen ja kulttuurisen sukupolven (Anttila 2010, 7). Tästä voimakkaimpana esimerkkinä ovat sodan kokeneet henkilöt, joita yhdistää sen aikainen kulttuuri, moraalit sekä taloudellinen ahdinko. Sukupolvien ketjun käsitteessä merkittävää on se, kuinka vanhoja, historiallisestikin arvokkaita tietoja ja perinteitä saadaan säilymään sukupolvelta toiselle.

2.1 Isovanhemmuus

Isovanhemmaksi tullaan kun lapset saavat lapsia. Suurten ikäluokkien tultua isovanhempi-ikänsä ja isovanhemmiksi, isovanhemmuksesta on alettu puhua ja kirjoittaa enemmän kuin ennen. Eri toimijat ovat järjestäneet isovanhemmille ja lapsenlapsille yhteistä toimintaa, erilaisia tapahtumia. Samoin on perustettu isovanhempien yhdistyksiä. Isovanhempien kunniaksi on vuonna 1985 alettu viettää kansallista isovanhempien päivää Vanhus- ja lähimmäispalveluliiton aloitteesta. Päivää vietetään vuosittain lokakuun kolmantena lauantaina. Päivän tarkoituksena on korostaa sukupolvien välisen yhteyden muodostumista ja ylläpitämistä (Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto ry). Eri järjestötoimijoiden ylläpitämää isovanhempitoimintaa on monenlaista.

Suomen isovanhemmat ry kuvaa yhdistystoimintansa tavoitteita seuraavasti:

- ” – Auttaa isovanhempia ja muita aikuisia tukemaan lapsiperheitä, päiväkoteja ja kouluja näiden kasvatustehtävässä.
- Siirtää kulttuuriperintöä ja lisää sukupolvien välistä myönteistä vuorovaikutusta.
- Tukee erityisesti niitä lapsia, joilla ei ole mahdollisuutta isovanhemmuden kokemiin.
- Vaikuttaa kansalaismielipiteeseen ja päättäjiin hyvän kasvuympäristön rakentamiseksi lapsille ja nuorille.” (Suomen isovanhemmat ry.)

Isovanhemmat ovat kokeneet yhdistystoiminnan rakentavana, antoisana ja voimaannuttavana niin itselleen kuin perheille, joita he voivat omalla toiminnallaan auttaa.

Nykyään useimmat isovanhemmat ovat vielä mukana työelämässä. Muutos entisaikojen mummolan idylliin on suuri. Isovanhemmuus on kokenut jonkinlaisen nuorennusleikkauksen kun katsoo esimerkiksi isovanhempien osallistumista netin keskustelupalstoille ja muuhun julkiseen, nykytekniikkaa vaativaan kommunikointiin. Vaikka isoäidit ja isoisät olisivatkin jo eläkkeellä, heille on tarjolla monenlaista toimintaa omissa harrastepiireissä. Lapsenlapset ovat kuitenkin tärkeitä ja heille löytyy aikaa. Isovanhemmat ovat myös ottaneet lapsenlapset huomioon niin kodin varustelussa kuin

toiminnan tarjoamisessakin. Virkeät ja terveet isovanhemmat jaksavat pelata ja leikkiä lastenlastensa kanssa ja yhteyden muodostuminen eri sukupolvien välille on luontevaa. (Friman 2003, 29.)

Väestöliiton uusimman perhebarometrin mukaan useat lapsiperheet haluavat muutoksia nykyisiin perhepoliittisiin ratkaisuihin. Varsinkin lapsen kotihoitoon liittyvissä kysymyksissä 47 prosenttia toivoo, että hoitovapaan oikeutta voisivat käyttää vanhempien lisäksi myös lähimmät sukulaiset. (Lainiala 2010.) Tässä lähisukulaisten joukossa useat isovanhemmat osallistuisivat varmasti mielellään lastensa perheiden auttamiseen.

Lasten kokemuksia isovanhempien merkityksestä on tutkittu kolmessa ikäpolvessa. Sinnemäki (2005) tulkitsee Riitta Rönkön (2003) tutkimusta eri-ikäisten lasten haastatteluista. Otan tässä esille vain 15-vuotiaille tehdyn tutkimustulokset koska ne ovat lähimpänä oman selvitykseni ikäluokan lapsia. Sinnemäen tulkinnan mukaan 15-vuotiaiden suhteissa isovanhempiinsa on huomattavissa sukupolvikuilun merkkejä. Elinympäristö, yhteiskunnalliset rakenteet sekä tekniikan nopea kehitys ovat vaikuttaneet siihen, että nuorilla ja heidän isovanhemmillaan on erilaiset tiedot ja taidot. Tutkimustulosten tulkinnan perusteella nuorilla näyttäisi olevan vanhempia ikäryhmiä tasa-arvoisempi suhteutuminen omiin isovanhempiinsa. Tämän katsotaan johtuvan siitä, että sukupolvien välinen oppiminen ja vuorovaikutus ovat molemminpuolista. Isovanhempien auktoriteettiasema ja kasvatusrooli näyttäisivät tutkimuksen tulkinnan valossa vähentyneen. 15-vuotiaat kuitenkin arvostavat isovanhempiaan jos nämä ovat arvostuksensa ansainneet. Jos isovanhempiiin on ollut läheinen suhde, olivat nuoret valmiita auttamaan heitä isovanhempien vanhaksi tultua. (Sinnemäki 2005.)

Maailma on muuttunut viimeisten kymmenien vuosien aikana niin radikaalisti, että eri sukupolvien taito käsittää toistensa ajatuksia, tekemisiä sekä kulttuurista taustaa on vaikeutunut. Puhutaan yleisesti "hiljaisen tiedon" siirtämisestä, mikä tarkoittaa suusanallisesti kerrottuja tai työtä seuraamalla opittuja tietoja ja taitoja, mitä ei ole saatavilla painetusta kirjallisuudesta. Tähän tarvitaan isovanhempia sekä muuta vanhempaa väestöä kertomaan lapsille ja lapsenlapsille elettyjen aikojen tieto- ja elämysaarteita. (Fågel & Rotkirch 2010, 78.)

Isovanhemmat toimivat useissa perheissä lastenhoitajina silloin kun vanhemmilla on työhön liittyviä velvoitteita tai tarve hengähtää ja levätä. Aina näin ei kuitenkaan ole. Isovanhemmuuden kipupisteitä ovat omien lasten välinpitämättömyys heitä kohtaan.

Joskus vanhemmat torjuvat isovanhemmat kokonaan eikä ukilla ja mummillla ole pääsyä lastenlastensa luokse. Joskus vanhempien välit omiin vanhempiinsa ovat niin huonot, että isovanhempien on mahdotonta päästä osalliseksi lastenlastensa elämästä. Myös isovanhemmat itse voivat olla niin väsyneitä omasta arkisesta elämästään, että eivät jaksa ottaa kontaktia lastensa perheisiin, vaikka tahtoa olisi. Jotkut isovanhemmat ovat sitä mieltä, että omat lapset on hoidettu ja siinä on kylliksi. Hoitakoon jokainen omat lapsensa. Monissa tilanteissa isovanhemmat ovat tarjonneet apua lastensa perheille, mutta eivät ole ”tyrkyttäytyneet” liikaa lastensa perhe-elämään. Nämä isovanhemmat ymmärtävät, että on viisasta antaa perheelle oma kasvurauha ja olla saatavilla jos vanhemmat apua ja tukea tarvitsevat. (Harjula 2009, 73.) Työn ja perhe-elämän yhteensovittamista tutkineesta hankkeesta vuosina 2001–2003 saatujen tutkimustulosten mukaan isovanhemmat osallistuvat noin 10-vuotiaiden lastenlastensa iltapäivähoitoon satunnaisesti. 10–17-vuotiaista lapsista isovanhempien lastenhoitoapua viikossa sadasta lapsesta sai 8, noin kerran kuukaudessa 10 ja kerran, pari vuodessa 52. Vastaajista 30 ei saanut isovanhempien apua hoitojärjestelyihinsä ollenkaan. Näiden lisäksi vastaajat kertoivat saavansa isovanhemmilta lastenhoitoapua esimerkiksi silloin, kun normaaliin iltapäivähoitoon tulee peruutuksia tai lapsi tarvitsee hoitoa iltaisin tai viikonloppuisin. (Salmi & Lammi-Taskula 2004, 70–71.)

2.2 Isoisän rooli

Isoisistä tehtyjä tutkimuksia on huomattavasti vähemmän kuin isoäideistä tehtyjä. Tätä on selitetty muun muassa sillä, että isoisät ovat olleet isoäitejä vanhempia lastenlasten synnyttyä ja mahdollisesti huonokuntoisuus on estänyt heitä osallistumasta isoisistä tehtyihin tutkimuksiin. On myös huomattu, että isoisyyttä on tutkittu ja tarkasteltu jonkun muun henkilön näkökulmasta ja isoisien itsensä näkemys asioista on jäänyt taka-alalle. Vasta myöhemmin on alettu ymmärtää ja arvostaa isoisyyden merkitystä lapsenlapsille. Männikön (2006) tekemässä tutkimuksessa tutkittiin muun muassa sitä, mitä isoisuus merkitsee heille itselleen. Tutkimustulosten valossa isoisät kokevat vastuunsa lapsenlapsesta vähäisemmäksi kuin vastuun omasta lapsesta kun tämä oli pieni. Lisäksi he kokevat, että isoisyyteen liittyy tunne biologisen siteen jatkuvuudesta ja henkisen elämän tasapainon saavuttamisesta. Isoisyys on myös velvoitteita, muuttumattomuutta ja omana itsenä säilymistä. Tutkimuksen isoisät kokivat, että lapsenlapsen sukupuolella ei ole väliä siihen, millaiseksi suhde heihin muodostuu. Syy isoisyyden vähäiseen tutkimukseen voi olla myös asenteellinen. Stereotyyppiset mieliku-

vat isoisien jäyhyydestä voivat vaikuttaa siihen, että isoisät ovat jääneet tutkimusaineistona isoäitien varjoon. (Männikkö 2006, 2, 5–6.)

Vaikka isoisistä löytyy vähemmän tutkimustietoa kuin isoäideistä, näyttää lasten kirjallisuuden tilanne tasapuolisemmalta. Sekä isoisistä että -äideistä on kirjoitettu runsaasti lastenkirjoja, joissa heitä kuvataan yhdessä ja erikseen. Isoisiä kuvataan monissa kirjoissa lempeinä kasvattajina, ututterasti töitä tekevinä ja ahkerasti harrastavina miehinä. Usein toiminta on lasten kanssa retkeilyä, rakentamista tai muuta fyysistä puuhastelua. Myös kuoleman kohtaamista ja surutyötä kuvataan useissa lastenkirjoissa juuri isovanhempien kautta. Isoisyyttä ja lastenlasten yhteyttä on kuvattu lastenkirjoissa nykyaikaan sijoitettujen kertomusten kautta. Kun isoisällä ei ole tietokonetta eikä hän osaa sitä käyttää, voidaan tehdä yhdessä jotain sellaista, mihin tällaista teknistä osaamista ei tarvita. (Vaijärvi 2008, 69–70.)

2.3 Isoäidin rooli

"Jos meillä ei ois mummoo niin me oltais ihmeissämme...hyvin usein on niin että mummo pelastaa kaiken. Tää mummo on sellanen perusasia..." (Taipale 2002, 78). Tähän kolmekymppisen, kahden lapsen äidin, toteamukseen on varmasti monen perheenäidin helppo samaistua. Mummot ovat kautta aikojen olleet merkittävä apu ja tuki lapsiperheiden arjessa lastenhoitajina sekä muuna fyysisen ja sosiaalisen tuen antajina. Näin on ollut ainakin Pohjois-Karjalassa, jossa pitkälti 1950-luvulle saakka elettiin maatalousyhteiskunnassa kolmen sukupolven perhemallin mukaisesti. Isoäidit ovat asuneet saman katon alla ydinperheen kanssa ja olleet luonnollinen osa lastenlasten elämässä ja perhekokonaisuudessa. Isoäitien kasvattavaa merkitystä ei ole tutkittu ja arvellaan, että merkitys on ollut enemmänkin läsnäolossa. Vasta myöhemmin 1900-luvulla on alettu puhua isoäidin ja lastenlasten suhteesta ja siitä, kuinka tärkeää sen ylläpitäminen on. (Taipale 2002, 78–80.)

Isoäitien rooli omien lastensa perhe-elämässä on korostuneempi kuin isoisien. Tästä kertoo psykologi Helena Hurmeen tutkimus, jonka mukaan erityisesti isoäitien mukana olo lastenlasten hoivan antajina on suuri. Tutkimuksen mukaan kaksi viidestä suomalaislapsesta ajattelee erityisesti mummin olevan läheinen ja tärkeä ihminen. (Rotkirc ym. 2010, 6.)

Mummin rooli isoäitinä on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Mummit eivät elä vain lapsiaan, heidän perheitään ja lapsenlapsiaan varten, vaan heillä on isoäidiksi tultuaan paljon vaihtoehtoisia tapoja viettää aikaa. Useat nykyiset isoäidit ovat mielestään erilaisia kuin heidän omat isovanhempansa ovat olleet. Monet ovat sitä mieltä, että heidän mummoutensa ei edusta stereotypioita, ei istuta kiikkutuolissa kutomassa sukkaa, vaan peuhataan lastenlasten kanssa ja harrastetaan moderneja harrastuksia. Isoäideillä on tarve ottaa etäisyyttä traditionaaliseen mummo-kuvaan ja luoda uutta käsitystä mummouden nykyaikaisesta olemuksesta. (Eräsaari 2002, 12.)

2.4 Uusisovanhemmuus

Maailma muuttuu joka suhteessa globaalimpaan suuntaan ja sen heijastuksia on nähtävissä niin taloudessa, yhteiskunnan rakenteissa kuin ihmissuhteissakin. Avioerot ovat lisääntyneet niin lasten vanhempien kuin isovanhempienkin keskuudessa. Lasten vanhempien avioerojen myötä usein myös isovanhemmuus saa uusia ulottuvuuksia. Jos vanhempien avio- tai avoerot ovat riittäviä, vaikuttaa se myös lasten ja isovanhempien suhteisiin. Kasurinen ja Väisänen (2005) tutkivat opinnäytetyössään uusperheiden isovanhemmuutta muutamien isovanhempien kokemusten pohjalta. Tutkimustulosten valossa isovanhemmat kokivat, että heidän suurin huolensa oli oman lapsen selviytyminen avioerosta ja hätä lastenlasten selviytymisestä. Huolena oli myös pelko siitä, miten mahdollinen uusi puoliso hyväksyy oman lapsenlapsen.

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla isovanhemmilla suhteet entisiin lastensa puolisoihin olivat säilyneet hyvinä. Isovanhemmat olivat saaneet tavata erossa entiselle puolisolalle jääneitä lapsia, vaikka käynnit ja vierailut olivatkin harventuneet. Yleensä vierailut tapahtuivat isovanhempien luona.

Suhdettaan lapsensa uuden puolison lapsiin isovanhemmat kuvasivat etäisemmäksi kuin omaan biologiseen lapsenlapsensa. Lasten iällä katsottiin olevan merkitystä sille, millaiseksi suhde muodostuu. Pienempien lasten kiintyminen uusiin isovanhempiin on koettu helpommaksi kuin isompien lasten. Uusisovanhemmat kokivat, että isommilla lapsilla oli jo ehtinyt muodostua kiinteä suhde omiin, biologisiin isovanhempiin ja uusien ukkien ja mummien rooli oli toimia enemmänkin varaisovanhempien roolissa (Kasurinen & Väisänen 2005, 28–30).

Arajärven (1995) mukaan lapsille, uusvanhemmille ja isovanhemmille on annettava mahdollisuus uusiin ihmissuhteisiin. On tärkeää ajatella kaikkia ihmissuhteita mahdollisuutena ja nähdä perheisiin tulevat uudet ihmiset myös lasten kannalta positiivisessa valossa. On tärkeää, että erotilanteiden jälkeen aletaan etsiä niitä voimavaroja, haasteita ja kannusteita, joita uudet ihmiset tuovat mukanaan kaikkien osapuolten elämään. Tarvitaan aikaa sopeutua uusiin perhetilanteisiin, avointa keskustelua ja hyväksyntää rakentavan tulevaisuuden pohjan luomiseksi. (Arajärvi 1995, 72–76.)

2.5 Varaisovanhemmat

Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan vuonna 2005 Suomessa 1,1 miljoonalla lapsella oli keskimäärin 2,8 isovanhempaa. Tutkimuksessa on tilastoitu vain biologiset isovanhemmat. Noin 30 prosentilla 10-vuotiaista lapsista oli neljä isovanhempaa ja noin 7 prosentilla isovanhempien tieto puuttui kokonaan. Myös lastenlasten ja isovanhempien välimatkat olivat lisääntyneet vuoden 1997 ja 2005 tehtyjen tutkimustulosten valossa. (Kartovaara 2007.) Tämä tilastotieto kertoo isovanhempien määrän, mutta ei sitä pitävätkö isovanhemmat yhteyttä lapsenlapsiinsa. Biologisten isovanhempien olemassaolo ja kuuluminen läheiseen perheyhteyteen ei ole kaikille lapsiperheille itsestäänselvyys. Isovanhempien puuttuminen voi johtua monesta syystä. Isovanhemmuuden ajattelussa onkin viime vuosina tapahtunut muutosta ja on alettu puhua sosiaalisesta isovanhemmudesta laajemmassa merkityksessä. Kekin (2008) tekemän tutkimuksen mukaan perheiden isovanhemmilta saama tuki ja kiinnostus varaisovanhemmuutta kohtaan on suuri. Tutkimuksen mukaan kolmasosa perheistä ei koe saavansa riittävästi tukea omilta vanhemmiltaan ja noin puolet perheistä olisi ainakin jossain määrin kiinnostunut varaisovanhempitoiminnasta.

Tutkimuksesta käy ilmi, että 68 prosenttia vastaajista koki saavansa riittävästi tukea omilta isovanhemmiltaan. 32 prosenttia koki tarvitsevansa perheen ulkopuolista, isovanhemmuden kaltaista tukea. 18 prosenttia oli kiinnostunut isovanhempitoiminnasta, 20 prosenttia toivoi perheeseensä ulkopuolista isovanhempaa ja 19 prosenttia olisivat valmiita osallistumaan ulkopuolisen isovanhempitoiminnan kustannuksiin. (Kekki 2008.)

Ajatusta varaisovanhemmuudesta alettiin työstää käytäntöön Tampereella vuonna 1997, jolloin MLL Tampereen osasto yhdessä Mummon Kammarin kanssa aloitti

mummo-vaari-toiminnan lapsiperheiden tueksi. Toiminnalla haettiin vapaaehtoisia varaisovanhempia sellaisille lapsille, joiden omat isovanhemmat eivät joko sairauden, pitkien välimatkojen tai muiden syiden vuoksi voineet osallistua biologisten lastenlastensa elämään. Varaisovanhempi toiminnan taustalla on ollut näkemys perheiden perustarpeiden pysyvyyden tärkeydestä ja perinteiden säilyttämisestä sukupolvesta toiseen. Perheet ovat kokeneet varaisovanhempien toiminnan hyvänä verkostoitumisena ja saaneet toiminnasta tukea arkipäivän elämään. Myös mummeina ja vaareina toimineet varaisovanhemmat ovat kertoneet saaneensa tehtävän kautta mielekästä tekemistä ja kokeneet itsensä ja roolinsa lapsiperheiden elämässä tärkeäksi. (Reiman-Salminen 2008, 49–51.)

Varaisovanhemmuutta voi toteuttaa monella tavalla. Mikkelin seudulla on MLL:n toimesta toteutettu päiväkotimummo-toimintaa jo usean vuoden ajan. Mummot käyvät kuudessa päiväkodissa kerran, pari kuukaudessa. Mummot auttavat lapsia päiväkodin toiminnoissa, pukemisessa ja lukemisessa sekä leikkivät heidän kanssaan. Lapset ovat myös päässeet vierailemaan mummojen kodeissa. Sekä lapset että varamummot ovat kokeneet tämän kaltaisen vapaaehtoistoiminnan antoisana ja palkitsevana ja kokevat jaksavansa hoitaa myös vieraita lapsia, vaikka omia lapsenlapsiakin on. (Kauppinen 2011, 6.)

3 LASTEN OIKEUS ISOVANHEMPIIN

Lasten oikeuksista isovanhempiin on kirjoitettu vähän. Aihe nousee ajankohtaiseksi silloin, kun perheiden vanhemmilla on riitaa tai muuta erimielisyyttä joko omien vanhempiensa tai puolison vanhempien kanssa ja yhteys isovanhempiin uhkaa katketa. Lehtien palstoilla ja netin keskustelusivuilla esiintyy sekä nuorten äitien että isovanhempien kommentteja asiasta. Aihetta voidaan tarkastella ainakin kahdesta näkökulmasta: Lasten oikeudesta tavata isovanhempiaan ja isovanhempien oikeudesta olla mukana lastenlastensa elämässä. Jarasto ja Sinervon (1998, 114–115) mukaan suvun olemassaolo luo lapselle turvallisuutta. Jos esimerkiksi kouluikäisellä lapsella on vaikeuksia puhua asioistaan omalle vanhemmalle, voivat isovanhemmat olla hänelle puhelumppaneina ja kuuntelijoina. Voiko siis lapsen vanhempi evätä lapseltaan tämän mahdollisuuden ja kieltää lasta olemasta tekemisissä oman isovanhempansa kanssa? Jäävätkö suvun sisällä olevat voimavarat liian usein käyttämättä kun läheisten apuun

ei turvauduta? Suvuilla on oma, yhteinen menneisyytensä ja perheiden vaikeissa tilanteissa sukulaisten kuuleminen ja perhetaustojen ymmärtäminen voi helpottaa vaikeita tilanteita. (Jarasto & Sinervo 1998, 114–115.)

Suvussa voi olla myös tilanteita, joissa isovanhemmilla on huoli lapsenlapsensa kaltoin kohtelusta perheessä, jossa omat vanhemmat eivät pidä huolta lapsistaan. Tällöin isovanhemmalla on omasta mielestään oikeus, jopa velvollisuus puuttua perheen tilanteeseen lapsenlapsensa parhaaksi. Sosiaaliportin (2010) internetsivustolla on kerrottu yhdestä tällaisesta tapauksesta, jossa isoäidin huoli tyttärensä perhetilanteesta on saanut hänet tekemään lastensuojeluilmoituksen. Tällaisiin ääritoimenpiteisiin mentäessä yleensä välit perheen ja ilmoituksen tehneen isovanhemman välillä katkeavat tai ainakin kiristyvät. Isoäidillä ei ole velvoitetta lapsenlapsensa huolehtimisesta, mutta hänen tekemänsä ilmoitus perustuu inhimilliseen huoleen lapsen turvallisuudesta. (Sosiaaliportti 2010.)

3.1 Lainsäädäntö

Lapsen syntyessä hänen ensisijaisia ja ainoita huoltajia ovat hänen biologiset vanhempansa. Huoltajuuden yksityiskohdat riippuvat siitä, ovatko vanhemmat keskenään avio- vai avoliitossa. Lasten oikeus omiin vanhempiin pitää sisällään myös laadullisesti sellaiset vaatimukset, että vanhempien on huolehdittava heistä parhaalla mahdollisella tavalla niin aineellisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisesti. Lapsen tapaamisoikeutta koskeva laki käsittelee erillään asuvan vanhemman oikeutta pitää lasta luonaan jos vanhemmat ovat eronneet. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1/1983.) Jos vanhemmat eivät kykene huolehtimaan lapsistaan on kuntien järjestettävä perheille riittävästi avohuollon tukitoimia niin, että lapsen kaikinpuolinen hyvinvointi on turvattu. Jos tästäkään huolimatta vanhemmat eivät pysty hoitamaan lastaan lainsäädännössä määrätyllä tavalla, voidaan kuntien sosiaalitoimen taholta huostaanottaa lapsi joko väliaikaisesti tai kokonaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Isovanhemmat eivät lainsäädännön mukaan kuulu ydinperheeseen. Useat vanhemmat itse ajattelevat omien lastensa kuuluvan perheeseensä, vaikka aikuisilla lapsilla olisi-kin jo oma perhe-elämä. Kysymys on enemmän yhteenkuuluvuuden tunteesta ja perheyhteyden säilyttämisen tarpeesta, kuin lainsäädäntöön ja viranomaistahoihin liittyvistä velvollisuuksista. Väestöliiton vuonna 2007 teettämän perhebarometrin mukaan

kuitenkin noin 61 prosenttia suomalaisista pitää omia biologisia vanhempiaan perheenjäsenenä ja noin 32 prosenttia ajattelee puolison vanhempien kuuluvan perheeseensä (Paajanen 2007, 29).

3.2 Ulkomaalaiset isovanhemmat

Tilastokeskuksen vuoden 2009 perhetilaston mukaan Suomessa oli tuolloin 60 500 perhettä, joissa toinen puolisoista tai perheen ainoa huoltaja oli ulkomaan kansalainen. Määrä on edelleen pieni suhteessa suomalaisten kansalaisten välisiin liittoihin, mutta se on kuitenkin kasvamaan päin. (Tilastokeskus 2009.) Oman lapsen avioiduttua ulkomaalaistaustaisen henkilön kanssa ovat vanhemmat uuden tilanteen edessä. Jos puoliso tulee vieraasta kulttuurista, on vanhemman opeteltava ymmärtämään ja kommunikoidaan lapsen puolison kanssa uudella tavalla. Lastenlasten synnyttyä isovanhemmilla voi olla haastetta suhtautua lapsenlapsen, joka esimerkiksi ulkonäkönsä puolesta on erinäköinen kuin isovanhempi itse. Jos lapsen perhe asuu ulkomailla, tuo lapsenlapsen tapaaminen omat ongelmansa isovanhempi - lapsenlapsi suhteeseen. Välimatkat voivat olla pitkiä ja taloudelliset seikat asettavat omat rajoituksensa matkustamiselle. Myös ulkomaalaisen puolison perhe voi tuoda isovanhemmuuteen ja vuorovaikutukseen oman lapsenlapsen kanssa omat rajoituksensa. Perheiden erilaiset käytänteet ja elintavat eri maissa vaikuttavat myös siihen, kuinka isovanhemmat löytävät paikkansa perheiden elämässä. (Alitolppa - Niitamo & Säävälä 2010, 145–146.)

Viime vuosina runsaasti keskustelua herättänyt ulkomaalaisten isoäitien käännyttäminen on nostanut esiin isovanhempien aseman perheen jäsenenä. Kyseessä on ollut Suomeen lastensa perheisiin tulleiden isovanhempien pysyvän oleskeluluvan saaminen ja näin ollen jääminen lastenlastensa luokse asumaan. Maahanmuuttoviraston päätöksen mukaisesti venäläiselle ja egyptiläiselle isoäidille annettiin määräys poistua maasta kesäkuussa 2010, jonka seurauksena asiasta käytiin paljon julkista keskustelua niin televisiossa kuin internetin keskustelupalstoilla. (Aula 2010.)

Keskusteluissa käytiin mielipiteiden vaihtoa siitä, tulisiko lainsäädännöllä helpottaa isovanhempien oleskelua lastensa perheissä kansalaisuudesta riippumatta. Hallitus esitti vuonna 2008 eduskunnalle ulkomaalaislakimuutosten tekemistä sallivampaan suuntaan (Vuoristo 2008). Maahanmuutto- ja Eurooppa-ministeri Thors tarkentaa omassa tiedotteessaan lainsäädännön kohtuullistamiseen liittyviä yksityiskohtia ja

kertoo, ettei maahanmuuttopolitiikkaan liittyvää perhekäsitystä aiota muuttaa (Thors 2010).

4 VUOROVAIKUTUS

Lastenlasten ja isovanhempien välinen vuorovaikutus on muuttunut paljon niistä ajoista kun suuret ikäluokat olivat lapsia. Entisaikojen isovanhemmat olivat usein enemmän läsnä perheiden arkipäiväisissä töissä, jolloin lasten suhde isovanhempiinsa muodostui läheiseksi. Isoisiä on kuvattu kasvattajina jopa pelottaviksi suuren auktoriteettiasemansa vuoksi. Isoäideistä on monille jäänyt lempeä kuva ja isoäidin lämmin syli on ollut monien muistoissa avoin aina kun suru on vallannut mielen. (Fågel 2010, 53.)

Hyvään keskinäiseen vuorovaikutukseen pääseminen on sekä vanhemmille että lapsille suuri haaste. Vuorovaikutuksen ihanteet ja käytännön ongelmat kommunikaatiotilanteissa törmäävät, kun lasten ja aikuisten tarpeet eivät tule tyydytetyksi halutulla tavalla. Suonisen (2008) mukaan kulttuurisesti annettuja diskursseja, lapsilähtöisyyttä, kiintymyksen osoittamista, lapsen opettamista ja rajojen asettamista on vanhempien vaikea toteuttaa eri tahoilta tulevien paineiden ristitulella. Vuorovaikutustaidot joutuvat kovalle koetukselle kun lapsi täytyy kiireisenä aamuna viedä, oman tahtonsa vastaisesti, hoitoon ja itsellä on kova kiire ansiotyön paineiden edessä. Vuorovaikutuksen hankaluutta vaikeuttavat entisestään erilaiset, kulttuuriset elämänpiirit, joissa aikuiset ja lapset aikaansa viettävät. Tietävätkö aikuiset tarkalleen ottaen mistä lapsen päivähoito- tai koulupäivä koostuu ja mitä hän päivän aikana kokee. Samalla tavalla aikuisen arkielämän täyttävät työhön ja enemmänkin aikuiskontakteihin perustuvat ihmissuhteet, joista lapsella ei ole mitään kokemusta. Hyvän vuorovaikutuksen edellytys olisi, että lapset ja vanhemmat jakaisivat tiiviisti sen yhteisen ajan päivästä, joka heillä on työ- ja koulupäivän jälkeen. (Suoninen 2008, 142–146.)

Jos hyvän vuorovaikutuksen syntyminen on toisinaan vaikeaa ydinperheenjäsenten välillä, millaiseksi muodostuvat suhteet lasten ja isovanhempien välillä? Isovanhempien ja lastenlasten elinympäristö on monissa tapauksissa vielä etäämmällä toisistaan kuin lasten ja vanhempien maailma. Jos isovanhemmat asuvat kaukana ja lapsenlapsia tavataan harvoin, on vuorovaikutuksen syntyminen hitaampaa. Nykyisen teknologian avulla lastenlapset voivat kuulla ja nähdä isovanhempiaan päivittäin ja olla heidän

kanssaan tekemisessä erilaisten sosiaalisten verkkoviestimien välityksellä. Vuorovaikutus voi joskus olla jopa helpompaa isovanhempien ja lastenlasten välillä, vaikka fyysistä tapaamista olisikin harvoin. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2010, 138–140.)

4.1 Sukupolvien erilaisuuden rikkaus

Lasten ja vanhempien välinen vuorovaikutus alkaa merkittävästi muuttua lapsen tullessa kouluikään. Lapsen ajatusmaailma ja kaveripiiri laajenevat ja vanhempien auktoriteetin rinnalle tulee uusia auktoriteetteja. Lapsen maailma avartuu, hänen tiedonhankintansa kasvaa ja hän alkaa ajatella itsenäisemmin kuin ennen. Kavereiden merkitys korostuu. Monissa perheissä noin kymmenvuotiaan lapsen suhde aikuisiin alkaa saada uusia muotoja. Kymmenvuotiaalla on vielä voimakas tarve luoda ja pitää yllä kontakteja myös oman perheen jäseniin sekä isovanhempiin ja heidän kanssaan on hyvä keskustella. Murrosiän alkaessa kaveripiiri vie enemmän tilaa ja aikaa lapsen perhe-elämältä. Itsenäistyminen alkaa ja isovanhempien luokse ei lähdetä enää yhtä innokkaasti kuin pienempänä. Tässä vaiheessa isovanhempien kiinnostuksella lapsenlasta kohtaan on tärkeä merkitys. Yhteisen tekemisen on oltava mielekästä ja kiinnostavaa niin, että lapsi ymmärtää aikuisten olevan hänen tekemisiensä tasolla ja kiinnostuneita hänen kiinnostuksensa kohteista. (Jarasto & Sinervo 1998, 39–46.)

Sukupolvien erilaisuuden rikkautta voi kokea monella tavalla. Kun isovanhemmat haaveilevat viettävänsä vanhuuden päiviään lastenlastensa naapurissa ja vanhemmat toivovat käytännön apua omilta vanhemmiltaan, voi yhtälön ratkaista molempia tyydyttävällä tavalla. Tästä kertoo muun muassa seuraava suurperheen kertomus, jossa useampi sukupolvi asuu yhdessä heidän tarpeisiinsa rakennetussa kyläyhteisössä. Kolmen perheen yhteisössä asuminen voi tuntua joistakin vieraalta, mutta yhteisasumisen myötä vanha tieto siirtyy automaattisesti käytännön toiminna isovanhemmilta lapsenlapsille. Pärekaton tekeminen on yksi taito, joka opitaan tekemällä. Lapsia katsotaan yhdessä, mustikat kuivataan, perinnekäsitoita tehdään ja kuppauksikin harrastetaan. Se on sukupolvien välistä rikkautta, sanovat Livonsaaren yhteisö- ja ekokylässä asuvat asukkaat. (Willberg 2010, 40–42.)

4.2 Yhteydenpito isovanhempien kanssa

Monet lapsenlapset toivoisivat isovanhempien asuvan lähellä heitä. Arjessa kohtaaminen olisi tuolloin helpompaa, mummolaan voisi pistäytyä vierailulle vaivattomasti ja perheiden lastenhoitojärjestelytkin olisivat helpommin hoidettavissa. Pitkät automatkat ovat sekä lapsiperheille että isovanhemmille rasittavia ja siitä syystä monet eläkkeelle jääneet pariskunnat harkitsevat muuttoa lähemmäs lastensa perheitä. Muutto voi iästä huolimatta virkistää isovanhempia, vaikka oman kodin purkaminen ja muutto uuteen ympäristöön voi myös tuntua raskaalta. Yhteydenpito lapsenlapsiin helpottuu muuton myötä ja se lievittää ikävää sekä entisestä kodista luopumisen tuomaa haakeutta. (Ijäs 2006, 93–94.)

Läheskään kaikilla isovanhemmilla ei ole mahdollisuutta muuttaa lastenlastensa lähelle asumaan ja tavata heitä usein. Tällöin yhteydenpidolle on keksittävä muita tapoja. Nykysteknikan ansiosta yhteyttä voi pitää monella tavalla. Ennen kirjoitettiin kirjeitä ja kortteja kun haluttiin muistaa toisia. Isovanhemmat lähettivät vieläkin paketteja lapsille aina syntymäpäivien aikaan, mutta postin kautta pidetty yhteydenpito on puhelinten ja tietokoneiden myötä vähentynyt. Nykyaikainen yhteydenpito vaatii varsinkin isovanhemmilta uudenlaista ja ennakkoluulotonta suhtautumista teknologian kehitykseen ja uusiin laitteisiin. Rohkea uuden opettelu kannattaa, sillä se voi avata aivan uudenlaisen kanavan yhteydenpidolle lastenlasten kanssa. Kamerakännykällä voi helposti laittaa ajanmukaisen kuvan isovanhemmille ja näin keskustelujen kulku pysyy helposti reaaliaikaisena ja kaikki tietävät mistä puhutaan. Sähköpostin lähettäminen on nopeaa, samoin sosiaalisten verkkoviestimien kautta käydyt keskustelut. Internetistä löytyy muun muassa perheiden yhteydenpitoa varten perustettu myfamily-sovellutus, jonne voi perustaa oman sivun ja tallettaa sinne videoita, kuvia sekä tekstejä perheen ja suvun jäsenten katsottavaksi. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2010, 140–141.)

5 KULTTUURIPERINTÖ

Kun puhutaan ympäröivästä kulttuurista, joudutaan toteamaan, että on kuljettu pitkä matka koulutauluista tietokoneisiin. Monien isovanhempien kouluaikainen tiedonsaanti ja kokemukset ovat olleet huomattavasti kapea-alaisempia kuin nykyisin. Sa-

vikko kirjoittaa esimerkiksi vanhoista koulutauluista, joita käytettiin yleisesti kouluissa 1900-luvun alkupuolella aina 1960-luvulle saakka. Monet isovanhemmat ovat saaneet koulussa havaintomateriaalia tauluista, joilla elävöitettiin kuvitusten välityksellä kulloinkin opetettavaa aihetta. Koulutaulut oli piirretty tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Kuvituksessa korostettiin niiden kauneutta ja miellyttävyyttä. Vaikka koulutaulujen käyttö on väistynyt tietokoneiden vallattua koulujen luokkahuoneet, käytetään niitä yhä joissakin kouluissa oppikirjasarjojen lisämateriaalina. Koulutaulut eivät ole vain keräilyesineitä, vaan niihin sisältyy tärkeä osa 1900-luvun kasvatuksen ja opetuksen historiaa. Sen aikaiset "tietokoneruudut" välittivät tietoa kokonaiselle sukupolvelle ja vaikuttivat samalla nykyisen vanhusväestön arvoihin ja asenteisiin. (Savikko 2008, 36–37.) Niin koulutauluista kuin muistakin kouluun ja oppimiseen liittyvistä havainnollistamistavoista kertominen on lapsista mielenkiintoista. Perinteet ovat kallisarvoisia tapoja tai taitoja, joiden halutaan jatkuvan.

5.1 Isovanhemmat lapsenlapsille

Isovanhempien merkitys perinteiden siirtäjinä on kiistaton. Monet lapset ovat saaneet vanhempiensa ohessa isovanhemmiltaan hyvien tapojen neuvoja niin ruokapöytäkäyttäytymisestä kuin hatun päästä ottamisesta. Isovanhemmat ovat antaneet käytösmallin lapsenlapsille ottamalla heitä mukaan erilaisiin kulttuuritapahtumiin, konsertteihin tai kirkkoon. Isovanhemmat ovat opettaneet heille esimerkiksi miten erilaisiin tilaisuuksiin tulee pukeutua ja miten siellä käyttäytyä. Vanhempiensa ja isovanhempiensa malleist lapset oppivat, että hyvillä käytöstavoilla voi osoittaa kunnioitusta kanssaihmisille. Tämän taidon opettaminen ja siirtyminen nykyajan lapsille on tärkeää, kun ottaa huomioon, miten paljon esimerkiksi rasismia Suomessakin esiintyy. (Dieckmann 2002, 127.)

Perinteet siirtyvät lapsenlapsille tekemisen kautta. Kun välit lapsenlapsiin ovat lämpimät ja välittömät, omaksuvat lapset huomaamattaan isovanhempiensa tapoja niin tekemisen kuin elämisen kautta. Yhdessä olo perustuu yhteisiin puuhiin, töihin ja tekemiseen. Lapsenlapset oppivat isovanhemmilta taitoja, joita eivät ehkä omilta vanhemmiltaan tai muilta aikuisilta oppisi. Monet perinneleikit, leipomis- ja rakentamistaidot, marjastus ja sienestys sekä polttopuiden tekeminen ovat niitä taitoja, jotka ovat ukin ja mummin elämässä olleet tärkeässä asemassa ja joita he haluavat myös lastenlastensa oppivan. Jotkut isovanhemmat haluavat tietoisesti opettaa lapsenlapsilleen

taitojen lisäksi myös hyviä ominaisuuksia kuten kärsivällisyyttä, terveellisiä ruokatuksia ja vahvaa itsetuntoa. Myös hengellisen perinnön siirtäminen iltarukouksen opettamisen kautta on ollut osalle isovanhemmista tärkeä asia. (Fågel & Rotkirch 2010,80–90.)

5.2 Lapsenlapset isovanhemmille

Lapsenlapset tuovat isovanhempien elämään pääasiassa elämän sisältöä, iloa ja piristystä sekä tunteen sukupolviketjun jatkuvuudesta. Lasten ollessa pieniä, isovanhemat ovat usein antamassa hoivaa ja turvallista läsnäoloa lapselle. Kun lapset kasvavat heille alkaa päivähoidon ja koulun myötä kertyä kokemuksia, tietoja ja taitoja, joilla he voivat rikastuttaa myös isovanhempien elämää. Lasten ja nuorten kulttuuri on nykyisin erilaista kuin isovanhempien nuoruudessa ja tässä lapsenlapsilla on tilaisuus toimia oppaina isovanhemmilleen lasten ja nuorten vallitseviin kulttuureihin. Monet lapsenlapset ovat opettaneet ukille ja mummilta sosiaalisen median käytön tietokoneella ja yhteyttä isovanhempiin pidetään mm. Messengerin, Facebookin ja Skypen avulla. Koska tietokoneiden käyttö on lapsille nykypäivää ja monet isovanhemat vasta opettelevat niiden alkeellisia käyttötaitoja, ovat jotkut lapset päässeet perheissä jopa tietotekniikan asiantuntijan rooliin. (Laru ym. 2010, 109–110.) Tietotekniikan taitojen lisäksi lapset ovat opettaneet isovanhempiaan liikkumaan uusien harrastustensa parissa näin pitämään yllä terveitä elämäntapoja.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää lasten suhtautumista omiin isovanhempiin. Omien isovanhempien ohella tutkimuksessa selvitetään myös lasten suhdetta vanhemman uuden puolison kautta tulleisiin isovanhempiin sekä mm. päiväkodeissa vieraileviin, sosiaalisiin isovanhempiin. Tutkimuskysymyksiä ovat mm:

- Millaiseksi lapset kokevat suhteen isovanhempiinsa?
- Miten yhteistä aikaa isovanhempien kanssa vietetään ja miten lapset sen kokevat?
- Kuinka usein lapset tapaavat isovanhempiaan?
- Mitä toiveita ja odotuksia lapsilla on isovanhempia kohtaan?

Tutkimuksen kohteena on myös sukupolvien välisen vuorovaikutuksen olemassaolon tarkastelu. Millainen merkitys lapsen näkökulmasta katsottuna on sillä, miten isovanhemmat ovat mukana lasten elämässä?

Lasten ajatukset ainekirjoitusten muodossa kertovat hyvin subjektiivisista kokemuksista, tunteista ja ajatuksista isovanhemmista ja heidän roolistaan lapsen elämässä.

Tutkimuksella pyritään saamaan tietoa lapsilta itseltään ja vertaamaan sitä aiheesta kirjoitettuun tutkimustietoon sekä muuhun aihepiirin empiriaan. Tavoitteena on myös hyödyntää saatuja tutkimustuloksia sekä tutkijan omassa työssä että eri tahojen yhteistyön kehittämisessä. Tässä tarkoitan erityisesti lasten ja alakouluikäisten kanssa työtä tekeviä tahoja sekä eläkeläisryhmiä ja vielä työelämässä mukana olevia isovanhempia, jotka eivät välttämättä kuulu mihinkään ryhmään.

Tutkimuksen kohderyhmäksi on valittu alakoulun neljäsluokkalaiset. 10- vuotiaan osaavat jo kirjoittaa sujuvasti ja heidän taitonsa tuottaa kirjoitettua tekstiä on tutkimustarkoitukseen riittävä.

7 TOTEUTUS

Opinnäytetyön aineistohankinta toteutettiin yhteistyössä kahden Mikkeliiläisen alakoulun neljännen luokan kanssa keväällä 2011.

7.1 Aineiston keräys

Aineiston keräysmenetelmänä on käytetty kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettyä narratiivista, kerronnallista menetelmää. Narratiivisessa tutkimuksessa ajattelun lähtökohtana on kertomisen kuuluminen olennaisena osana ihmisyyteen. Ihminen kertoo mielellään tarinoita omasta elämästään, henkilökohtaisista kokemuksistaan, toiveistaan, vaateistaan ja asenteistaan. Kertomuksia voidaan kirjoittaa opinnäytetyön tekijän tarpeisiin, kuten tässä opinnäytetyön aineistohankinnassa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineiston tuottamisen avuksi olen antanut lapsille kirjoituksen avuksi elementtejä, jotka auttavat lapsia kirjoitustyössään.

Aineistonkeruumenetelmällä, sen enempää kuin tutkimukseen osallistuvien määrälläkään ei ole laadullisessa tutkimuksessa tarkkaa määritelmää kuinka paljon haastateltavia pitäisi olla. Tärkeää sen sijaan on, että haastateltavat tai tässä tapauksessa kirjoittajat, tietävät tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä mahdollisimman paljon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 84–85.)

Opinnäytteen aineisto on kerätty 10-vuotiaiden koululaisten ainekirjoituksista. Oppilaita on yhteensä 58, tyttöjä 28 ja poikia 30. Lapset kirjoittivat oppitunnin aikana aineen, jossa kertoivat omista isovanhemmistaan sekä siitä, millaisia toivoisivat heidän olevan. Kirjoituksissa ei pyydetty erittelemään biologisia, uusperheen tai sosiaalisia isovanhempia. Aine oli otsikoitu ”Minun isovanhempani”. Lasten vanhemmille oli lähetetty muutamaa viikkoa ennen kirjoittamista tiedote ja aineiston käytön lupakysely (liite 1), jossa samalla kerrottiin opinnäytetyön aiheen taustaa. Tiedotteessa mainittiin muutamia asioita, joihin lasten toivottiin aineessa vastaavan. Aiheet oli lähetetty koteihin keskustelun pohjaksi. Tiedotteen tarkoitus oli, että vanhemmat keskustelisivat lastensa kanssa kotona isovanhemmudesta, jotta lasten olisi helpompi kirjoittaa ajatuksiaan ainekirjoitukseen. Siitä, miten paljon tällaista keskustelua kodeissa käytiin, ei ole tietoa. Ennen varsinaisen kirjoituksen aloittamista koulun oppitunnilla, käytiin lasten ja opettajien kanssa n. puolen tunnin mittainen keskustelu aiheesta ”Minun isovanhempani”. Lasten kanssa pohdittiin muun muassa sitä, miten yhteistä aikaa isovanhempien kanssa vietetään, miten heihin pidetään yhteyttä sekä molemminpuoliseen oppimiseen liittyviä asioita. Lapset halusivat kertoa hyvinkin tarkasti missä ja miten isovanhempien kanssa aikaa vietetään. Lapset pohtivat myös sitä, millainen voisi olla unelmien isovanhempi jos sellaisen voisi jostain saada. Tämän keskusteluhetken jälkeen lapset kirjoittivat aineet. Yhden luokan ainekirjoitukset kirjoitettiin käsin ja sain ne mukaani heti kirjoittamisen jälkeen. Kaksi luokkaa harjoitteli samalla tietokoneen käyttöä ja sain heidän aineensa sähköpostin välityksellä muutama päivä kirjoittamisen jälkeen.

7.2 Aineiston analyysi

Tutkimukseni on laadullinen, kvalitatiivinen. Aineiston analysoinnissa on käytetty induktiivista, aineistolähtöistä, sisällönanalyysiä. Aineistoon tutustumisen jälkeen ainekirjoitukset on klusteroitu eli ryhmitelty omien otsikoiden alle sen mukaan, mitä niissä on kerrottu isovanhempien merkityksestä lapsille ja käytännön toimista isovan-

hempien kanssa. Alla on esimerkki runsaan tutkimusaineiston käsittelystä. Esimerkkinen teksti on oikeakielitetty, mutta sisältö on alkuperäinen.

MITÄ IV:N KANSSA TEHTY	MITÄ MUMMIN KANSSA ON TEHTY	MITÄ UKIN KANSSA ON TEHTY	MITÄ OLEN OPPINUT	MITÄ OLEN OPETTANUT	TÄRKEYS JA ARVOSTUS
Toisen mummini ja ukkini kanssa yleensä vain olen. Saatamme katsoa televisiota. Käymme joskus kaupassa. Mökillä me uimme yhdessä. Minusta on mukava jutella ja maata sohvalla. Joskus pelaamme korttia. Mummin ja papan kanssa yleensä aika erilaisia asioita.	Mummin kanssa leivomme ja katsomme televisiota. Minun mummo tykkää viettää aikaa minun ja serkkuni kanssa. Kesällä me menemme uimaan ja saunaan mökille. Minulla on mummolassa keppihevostalli. Minä lähdän aina ulos ratsastamaan keppihevosilla. Minun mummo kävelee vieressä maastossa.	Pappa kertoo usein tarinoita. Minun pappa ei voi kävellä koska hän on pyörätuolissa. Minun pappa on tosi kiva. Pappa vie aina kesäisin minut torille jäätelölle. Mökillä me hoidetaan kasvimaata ja kalastetaan. Pappa tulee viikonloppuisin joskus syömään ja pappa tulee myös jouluna meille tai meidän kanssa mökille. mökillä kalastamassa ja tekemässä majaa.	Olen oppinut mammaltani paremmin leipomaan. Minä opin niiltä että avunanto on hyvä asia. Opin heiltä kaikenlaista. Olen oppinut papalta pelaamaan korttia. Mammalta, ja mummolta haluan oppia ruuanlaittoa. Papalta oppimista on hyvä onkiminen. Ukilta haluan oppia lämmittämään mökin saunan.	Ne oppii minulta kortti pelejä. Voisin opettaa heille enemmän iloa, lapsellisuutta ja lisää naurua. Minulta isovanhemmat ovat oppineet lähinnä englantia. Minä voisin opettaa heille ratsastusta ja hevosten hoitoa. Minulta - on oppinut englantia ja ranskaa.	Minulle isovanhempani ovat tärkeitä. Tykkään viettää aikaa isovanhempieni kanssa. He ovat minulle mukavia. Välimme ovat tosi läheiset. Olette tärkeitä!!! Ja muutenkin tykkään viettää aikaa mummoni ja pappani kanssa. Minulla on ja oli tosi kivat isovanhemmat. Minun isovanhempani ovat mukavia. Pidän siitä, että he ovat kilttejä.

Sisällönanalyysin tarkoitus on koota aineisto selkeään muotoon tiivistämällä sitä kadottamatta kuitenkaan aineiston sisältämää informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109). Samasta aiheesta kertovat asiakokonaisuudet on yhdistetty kategorioihin, jotka on nimetty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti asian sisältöä. Ryhmittelyn jälkeen teksteistä on tiivistetty samaa tarkoittavat ilmaisut ja tuotu ne tekijän oman tulokinnan kautta opinnäytetyöni tuloksiksi. Raportoinnissa on käytetty suoria lainauksia

lasten ainekirjoituksista kuvaamaan mahdollisimman tarkasti heidän ajatuksiaan isovanhemmista.

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Ihmismieli voi tulkita saatuja tutkimustuloksia valikoivasti. Tällainen vaara piilee myös tutkijan lukiessa ja analysoidessa saamaansa tutkimusaineistoa. Kaikki aineistosta saatu tieto voi liittyä hypoteeseihin tai ennakkokäsityksiin, joita tekijä on tutkitavasta asiasta saanut muista lähteistä ennen tutkimuksen tekemistä. Näin tutkija etsii vahvistusta saadusta aineistosta jo olemassa olevaan tietoon. (Kananen 2008, 122.)

Tässä työssä on pyritty kuvaamaan lasten ajatuksia mahdollisimman tarkasti ja ennakkoluulottomasti pitäytyen heidän omiin kommentteihinsa isovanhemmista. Lasten tutkimukselle on olemassa omat erityispiirteensä. Ensiksikin kaikilla alaikäisiä lapsia koskevilla tutkimuksilla on oltava huoltajan lupa. Huoltajan tulee lain mukaan keskustella lapsen kanssa tutkimukseen osallistumisesta, vaikka huoltaja viimekädessä tekee päätöksen lapsen osallistumisesta. Lapsilla ja aikuisilla ei aina ole yhteneväiset käsitykset haastattelujen tai muun aineiston keräämistapojen tarpeellisuudesta. Joskus lapsilta saatu tieto on luotettavampaa ilman huoltajan suostumusta, mutta tällainen aineistonkeruukäytäntö on lainsäädännöllisesti epäselvää ja laki kaipaa tällä kohtaa selvennystä. Lapsia koskevissa tutkimuksissa erityinen painoarvo tulee laittaa tutkimuksen luotettavuudelle ja tutkimuksen toteutuksen eettisyydelle. Lapsille on kerrottava selkeästi, mistä tutkimuksessa on kyse ja kuinka heiltä saatua materiaalia tullaan analysoimaan ja mihin sitä käytetään. (Nieminen 2010, 33, 37.)

Koululaisten huoltajilta on kysytty lupa ainekirjoitusten käyttämiseen tässä opinnäytetyössä. (Liite 1.) Kaikki mukana olleet lapset ovat saaneet kotoaan luvan opinnäytetyöhön osallistumiseen. Huoltajille on tarjottu mahdollisuutta ottaa puhelimitse yhteyttä tekijään mahdollisten lisäkysymysten esittämiseksi. Kukaan huoltajista ei tätä mahdollisuutta käyttänyt ja tekijä on, luvat saatuaan, tulkinut saaneensa myös huoltajien luottamuksen käyttämäänsä aineistoa kohtaan. Huoltajien lisäksi opinnäytteen tekemiseen on kysytty lupa molempien koulujen rehtoreilta sekä luokanopettajilta. (Liite 2.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta määriteltäessä tutkija itse nousee tutkimuksen keskiöön. Luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, koska hän käsittelee saamansa aineiston ja tekee siitä johtopäätöksiä ja tulkintoja. (Eskola & Suoranta 1998, 211.)

Luotettavuuden kriteereitä ovat uskottavuus, mikä tarkoittaa sitä, että tuloksia kuvataan mahdollisimman tarkasti ja lukijan kannalta ymmärrettävästi. Siirrettävyyden kriteeri toteutuu niin, että tuloksia kuvattaessa käytetään suoria lainauksia saadusta aineistosta ja täten pyritään varmistamaan tutkimuksen luotettavuus. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 160.) Tutkimustulosten raportoinnissa on käytetty runsaasti suoria lainauksia luotettavuuden varmistamiseksi.

Toisen koulun ainekirjoituksissa ei ole nimiä, joten opinnäytteen tekijä ei tiedä kirjoittajien henkilöllisyyttä. Toisen koulun aineet on saatu sähköpostin välityksellä, jolloin lähettäjän nimi näkyy lähettäjäkentässä. Ainekirjoitusten sisällöt on kopioitu analysointivaiheessa eri kategorioihin, jolloin viestin lähettäjän tiedot ovat jääneet tallentumatta. Lasten lähettämät, alkuperäiset viestit on poistettu sähköpostista, jonka jälkeen tekijän hallussa ovat enää lasten kirjoittamat tekstit. Lasten nimet eivät missään vaiheessa tule esille työn raportointivaiheessa. Jos lapset ovat kirjoittaneet isovanhemmistaan ja paikkakunnista nimillä, on ne raportointivaiheessa, tunnistettavuuden estämiseksi, jätetty mainitsematta.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyön tutkimustulokset on saatu 58 ainekirjoituksen teksteistä. Aihekirjoituksen aiheeksi oli annettu ”Minun isovanhempani”. Aihe on laaja ja antaa kirjoittajalle vapaa kädet aiheen käsittelyyn ja kerronnan suhteen. Lapsien kanssa oli keskusteltu isovanhemmudesta ennen aineen kirjoittamista ja useat lapset ovat kirjoittaneet samoista aihealueista omissa aineissaan. Monet lapset ovat ainetta kirjoittaessaan vastanneet keskustelun avuksi annettuihin kysymyksiin, joita oli mainittu kotiin lähetetyissä kirjeissä.

8.1 Isovanhempien merkitys

Opinnäytteen tuloksista on selvästi nähtävissä, että lapset arvostavat isovanhempiaan. Kirjoituksista käy ilmi, että kaikilla ainekirjoitukseen osallistuneilla lapsilla on ainakin yksi biologinen isovanhempi elossa. Kirjoituksissa on, tavalla tai toisella, tuotu ilmi biologisten tai vanhemman uuden suhteen kautta tulleiden, uusien isovanhempien tärkeys. Sosiaalisista isovanhemmista ei ainekirjoituksissa ole mainintoja. Aikaisemman tutkimustiedon valossa nuorilla (15v.) on havaittu olevan vaikeuksia ymmärtää isovanhempiaan sekä löytää yhteistä tekemistä heidän kanssaan. Puhutaan sukupolvikuilusta, jonka muodostumiseen on vaikuttanut muun muassa nopea teknologian kehitys. (Sinnemäki 2005.) Ainekirjoitusten kirjoittajat ovat tässä opinnäytetyössä noin kymmenen vuotiaita koululaisia. Tulosten valossa näyttäisi siltä, että he suhtautuvat isovanhempiinsa 15-vuotiaita nuoria avoimemmin. Ainekirjoituksissa ei ollut yhtään lasta, joka olisi maininnut yhteyden isovanhempiin puuttuvan kokonaan. Kirjoituksissa ei myöskään mainittu, etteivät lapset kaipaa yhteyttä isovanhempiin. Useissa kirjoituksissa päinvastoin mainittiin, että kontakteja omiin isovanhempiin toivottaisiin olevan enemmän.

”Nautin joka hetkestä isovanhempieni kanssa! Isovanhemmat ovat aina joskus vähän höpsöjä, mutta se ei minua haittaa. Toivoisin, että isovanhempani tietäisivät tämän: OLETTE TODELLA TÄRKEITÄ MINULLE!”

Isovanhempien tärkeyttä kuvataan mm. sillä, että lapset kertovat haluavansa viettää aikaa isovanhempiensa kanssa. Heidän kerrotaan olevan kilttejä ja lapsista tuntuu, että he ovat aina paikalla kun lapset heitä tarvitsevat. Myös isovanhempien luonnetta kuvataan kirjoituksessa pääasiassa lempeäksi ja useimmat isovanhemmat ovat helposti lähestyttäviä. Muutamissa kirjoituksissa lapset ilmaisevat tyytymättömyytensä siitä, että yhdessä vietetyn ajan laatu ei heitä miellytä.

Monissa perheissä kymmenvuotiaan lapsen suhde oman perheen jäseniin sekä isovanhempiin alkaa saada uusia muotoja. Tämän ikäisellä lapsella on kuitenkin vielä voimakas tarve ja halu olla yhteydessä vanhempiin ihmisiin, eikä murrosiän tuoma kaverien korostus ihmissuhteiden ytimenä, ole vielä syrjäyttänyt perheyhteyttä (Jarasto & Sinervo 1998, 39–46). Opinnäytteeni osoittaa, että kymmenvuotiaat ottavat mielellään kontaktia isovanhempiinsa. Jokainen tapaaminen on odotettu ja siitä halutaan ainekirjoituksissa kertoa.

”Isovanhempani ovat kivoja. Tykkään heidän luonteista ja aina kun käyn heillä he ottavat minut ilomielin vastaan”.

Ainekirjoituksista voi havaita lasten pohtivan ja ymmärtävän myös sukupolviketjun merkityksen. Kirjoituksista käy ilmi, että joillakin lapsilla on ollut keskusteluja isovanhempien kanssa elämän jatkuvuudesta. Isovanhempien merkityksestä sukupolviketjussa kertoo erään lapsen vastaus:

”Isovanhempani ovat minulle tärkeitä, koska ilman heitä ei olisi minua”.

Isovanhempien tärkeä merkitys korostuu lasten kertomuksissa myös siinä, miten he kuvailevat yhteisiä hetkiä isovanhempien kanssa. Lapset kuvailevat yksityiskohtaisesti isovanhempien luona paikkojen, henkilöiden ja tapojen merkitystä. Lasten kirjoituksista välittyy tunteiden merkitys. Jotkut lapset kirjoittavat, että heistä tuntuu hyvältä, kun isovanhemmat ovat heistä kiinnostuneita, antavat heille tavaroita, rahaa ja keskittyvät heidän asioihinsa. Muutamassa kirjoituksessa tämän kiinnostuksen puutetta harmitellaan.

”Aina, kun me käytiin kylässä, mummo ja pappa antoivat rahaa ja kyllä vieläkin pappa antaa. On kiva tulla kylään, kun pöytä on täynnä herkkuja”.

”Minusta on kiva, että mummit tulevat vahtimaan minua kun äiti ja isä ovat töissä”.

Opinnäytteen tulosten valossa lastenlasten ja isovanhempien välillä näyttäisi olevan joitakin vuorovaikutukseen liittyviä hankaluuksia. Lapset kertovat, etteivät he ymmärrä isovanhempiensa tapoja toimia tietyissä tilanteissa. Tulokset osoittavat myös, että isovanhempien keskinäiset välit ja tapa kommunikoida keskenään, eivät jää lapsilta huomaamatta. Joissakin kirjoituksissa on kommentoitu myös isovanhempien tapaa rangaista lasta, kun tämä ei ole toiminut toivotulla tavalla. Voidaan siis todeta, että samalla tavalla kuin lapsi aistii kodin ilmapiirin, hän huomaa isovanhempien kodissa tapahtuvat asiat ja reagoi niihin.

”Minä en silti ymmärrä sitä, kun mamma huutaa papalle että se on jättänyt maitopurkin pöydälle...en ymmärrä, että he nukkuvat myös päivällä...ei ole mitään tekemistä”

Ainekirjoitusten sisällöstä voi tulkita lasten kokevan yksinäisyyttä isovanhempien tehdessä omia töitään. Tämän suuntaisia kommentteja on useammassa ainekirjoituksessa. Näyttää siltä, että tilapäisesti koettuna yksinäinen puuhastelu tuntuu lapsista mukavalta, eikä siitä aiheudu yksinäisyyden tunteita. Jos mummilassa on aina sama ohjelma, toisin sanoen lapsella on omat puuhansa ja aikuisilla omansa, lapsen aika käy pitkäksi. Yhteistä tekemistä isovanhempien kanssa kaivataan enemmän.

8.2 Mitä isovanhempien kanssa tehdään

Opinnäytteen tulosten valossa isovanhempien kanssa tehtyjen asioiden laatu on määrää tärkeämpi. Useimmat lapset luettelevat tarkasti kaiken tekemisen, mitä isovanhempien kanssa puuhataan, mutta mainitsevat lopuksi tärkeimmäksi asiaksi yhdessä olemisen.

Lasten ainekirjoituksista on luettavissa sekä molempien isovanhempien kanssa yhdessä ja erikseen tehtävät askareet. Osa lapsista kertoo näistä molemmista. Lapset, joilla on elossa vain yksi isovanhempi, kertovat hyvinkin tarkkaan mitä isoisan tai isoäidin kanssa tehdään. Lapset kertovat, että isovanhempien kanssa ajan käyttö on erilaista kuin omien vanhempien kanssa. Lapset kertovat kokevansa, että isovanhemmilla on heille aikaa ja he ovat enemmän kohtaamisen keskiössä kuin omien vanhempien kanssa. Olemista kuvataan myös ”vapaammaksi” kuin omien vanhempien kanssa.

Tässä tutkimustuloksessa on yhdenmukaisuutta tässä raportissa aikaisemmin mainittujen, isoisien kokemusten kanssa. He mainitsevat, että ajankäyttö lastenlasten kanssa on tuntunut heistä erilaiselta kuin omien lasten kanssa oleminen. Isoisät ajattelevat lastenlastensa kanssa olemista lähinnä vastuun kantamisen näkökulmasta (Männikkö 2006.)

”Me syömme kesällä ukin ja mummin kanssa lettuja ja hilloa heidän takapihalla”.

”Käyn yleensä heidän kanssaan uimassa ja kalastamassa”.

”He tekevät kanssani kaikkea mukavaa: he vievät mökille, retkelle, Lappiin, kaupunkiin ja maalle”.

Yhteisen tekemisen kuvailun lisäksi lapset kertovat isovanhempien kanssa vietetyn ajan merkityksestä, vaikka fyysistä tekemistä ei aina olisikaan. Useimmille lapsille näyttäisi riittävän se, että isovanhemman kanssa voi viettää kiireetöntä aikaa, keskustella lapselle itselleen tärkeistä asioista ja tehdä, mitä lapsi itse haluaa tehdä. Myös isovanhemman kuuleminen osoittautuu opinnäytetyön tulosten perusteella lapselle tärkeäksi. Isovanhemmalta lapsi kokee kuulevansa sellaisia asioita, joita muilta ei kuule. Isovanhempien kohtaaminen on siis ainutlaatuista ja korvaamatonta. Joku lapsista kertoo, että sadut, joita heille isovanhempien luona kerrotaan, ovat erilaisia kuin kotona kuullut sadut. Hyvän vuorovaikutuksen muodostumiseksi kiinteä suhde isovanhempiiin koko lapsuuden ajan on tärkeää.

Väestöliiton perhebarometrimittauksen mukaan noin 61 prosenttia suomalaisista pitää isovanhempia perheen jäsenenä (Paajanen 2007, 29). Opinnäytteen tulosten mukaan myös lasten käsitys isovanhempien kuulumisesta perheyhteyteen näyttäisi olevan samanlainen. Ne lapset, joilla välimatkat estävät isovanhempien tapaamisen, kertovat halukkuudestaan olla enemmän yhteydessä isovanhempiinsa.

Runsas yhteinen ajankäyttö lasten ja isovanhempien välillä mahdollistuu parhaiten silloin, kun isovanhemmat ovat jo pois työelämästä. Isovanhemmuus on muuttunut vuosien varrella ja kokenut jonkinlaisen nuorennusleikkauksen jos seuraa isovanhempien osallistumista nykyaikaiseen keskusteluun esimerkiksi internetin välityksellä. Isovanhemmat matkustavat enemmän ja heidän vireystasonsa lastenlasten kanssa olemisessa on parempi. (Friman 2003, 29.) Opinnäytetulosten mukaan lasten runsas yhteinen ajankäyttö (useita kertoja viikossa) isovanhempien kanssa mahdollistuu isovanhempien ollessa eläkkeellä. Lapset mainitsevat isovanhempiensa eläkkeellä olon ja sen tuoman mahdollisuuden viettää aikaa heidän kanssaan. Tuloksista käy kuitenkin ilmi, että myös työssä käyvät isovanhemmat viettävät aikaa lastenlastensa kanssa ja ottavat heitä luokseen. Lasten ja isovanhempien yhteiset hetket vietetään enimmäkseen mummolassa, isovanhempien maatilalla, mökillä tai muualla kuin lasten omassa kodissa. Vain muutama kirjoittaja mainitsee, että isovanhemmat käyvät heillä kotona.

”On kiva, kun voi kertoa tunteistaan ihan vapaasti isovanhemmille”.

”Minusta on kiva kuunnella isovanhempien satuja ja tarinoita. Minusta olisi tosi kiva tavata heitä. Minusta isovanhempien sylissä on kiva istua ja kuunnella”.

”Toisen mummini ja ukkina kanssa yleensä vain olen”.

”Me käymme illalla ulkosaunassa. Siellä me kertaamme päivän tapahtumat ja kerromme tarinoita”.

Useista kirjoituksista käy ilmi, että isovanhempien luokse mentäessä, otetaan mukaan niitä leluja ja tavaroita, joilla halutaan kertoa jotain omista leikeistä ja tekemisistä isovanhemmille. Nämä yhteiset hetket tuntuvat olevan lapsille erityisen tärkeitä.

8.2.1 Isoäidin kanssa

Useissa lasten ainekirjoituksissa on eritelty isoisän ja isoäidin kanssa vietetty aika. Muutamissa aineissa on kerrottu ensin se, mitä isovanhempien kanssa yhdessä tehdään ja sitten erikseen kummankin isovanhemmat kanssa vietetystä ajasta.

”Mummin ja papan kanssa teen yleensä aika erilaisia asioita”.

Opinnäytetyön tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että isoäidin kanssa vietetään enemmän aikaa kuin isoisän kanssa. Tämä tulos näyttäisi olevan yhdenmukainen Hurmeen tutkimustuloksen kanssa, jonka mukaan kaksi viidestä suomalaislapsesta ajattelee erityisesti isoäidin olevan lapselle läheinen ja tärkeä (Rotkirch 2010, 6).

Aihekirjoituksista ei käy ilmi, onko lapsella suhde molempiin isovanhempiin, vai johduko isoäidin kanssa vietetyn ajan runsas kuvailu siitä, ettei muita isovanhempia ole.

Isoäidin kanssa vietettyä aikaa kuvataan paljon yhdessä tekemisen kautta. Isoäidin kanssa muun muassa leivotaan, tehdään ruokaa, käydään kaupassa ja askarrellaan. Jotkut lapsista kertovat nauttivansa siitä, että mummi vie heidät marja- ja sienimetsään, uimahalliin tai mökille. Osa lapsista kertoo, että isoäiti järjestää heille tekemistä

ja seurailee itse sivummalta. Joku lapsista kirjoittaa viihtyvänsä itsekseen hänelle annetun tekemisen parissa tai hän itse keksii tekemistä.

*”Mummon kanssa minä leivon,
juttelen, käyn kaupassa ja käydään taluttamassa koiraa.”*

”Mummin kanssa minä askartelen, käyn torilla ja jutellaan.”

”Minulla on mummolassa keppihevostalli. Minä lähdän aina ulos ratsastamaan keppihevosilla. Minun mummo kävelee vieressä maastossa.”

”Mummon kanssa on kiva keskustella kaikista asioista. Olemme tehneet monta ulkomaan matkaa.”

Lapset kuvailevat isoäidin luona olemista myös sukulaisten kohtaamispaikaksi. Varsinkin kesäisin lapset kertovat leikkivänsä serkkujensa kanssa mummolassa ja tapaa- vansa muita sukulaisia. Opinnäyte osoittaa, että lapset näkevät sukulaisuus-suhteiden merkityksen tärkeänä, eikä näistä tapaamisista haluta luopua.

Vaikka ainekirjoituksista on yleisesti luettavissa lasten tyytyväisyys isovanhempisuhteisiin, ovat muutaman lapset kritisoineet isoäidin käytöstä. Lapset kertovat joskus jäävänsä yksin omien leikkiensä kanssa eikä isoäiti osallistu heidän mielestään riittävästi yhteiseen tekemiseen. Isoäidit myös ”höösäävät” liikaa ja esimerkiksi tuputtavat ruokaa enemmän, kuin lapsi omasta mielestään haluaisi syödä.

8.2.2 Isoisän kanssa

Aikaisempien tutkimustulosten valossa isoisät kokevat, ettei heillä ole niin suurta vastuuta lastenlapsistaan kuin omista lapsistaan näiden ollessa pieniä. Isoisät kokevat, että heillä on side lapsenlapsiin lähinnä biologisen jatkuvuuden kautta. Isoisät myös kokevat, että heillä on velvoitteita omia lapsenlapsiaan kohtaan. (Männikkö 2006, 2.)

Tämän opinnäytteen tulosten valossa lapset näkevät isoisän merkityksen tärkeänä, mutta vähemmän tärkeänä kuin isoäitien merkityksen. Isoisista mainittuja kommentteja on tutkimusaineiston materiaalissa vähemmän kuin isoäideistä mainittuja. Aineiston

mukaan lapsilla on enemmän voimassa olevia kontakteja isoäitien kanssa, joten se selittää osan tutkimustuloksesta. Kirjoituksista käy myös ilmi, että lapset mainitsevat isoisän osallistumattomuuden tekemisiinsä useammin kuin isoäidin osallistumattomuuden. Pääasiallisesti ainekirjoituksissa kuitenkin kerrotaan lasten ja isoisien yhteinen tekeminen tarkasti ja sen laatua pidetään hyvänä. Isoisän kanssa muun muassa lämmitetään saunaa, tehdään puutöitä, kalastetaan ja huolletaan kalastusvälineitä sekä luistellaan talvisin. Myös elokuvien katselu mainitaan useammassa kirjoituksessa. Lapset mainitsevat myös, että isoisän kanssa vietetyt hetket ovat heille sisällöllisesti tärkeitä. Yhdessä jutteleminen ja toisen läsnäolo ovat jo sinänsä merkityksellisiä asioita.

”...minulle jäi mieleen, että ongimme paljon ja ihan vain rupattelimme.”

”Minun pappa on tosi kiva. Pappa vie aina kesäisin minut torille jäätelölle. Mökillä me hoidetaan kasvimaata ja kalastetaan.”

”Pappani kanssa käyn metsästävässä ja kalastamassa.”

Uusisovanhemman rooli lapsen elämässä ei näyttäisi opinnäytetyön tulosten perusteella suuresti poikkeavan biologisten isovanhempien roolista. Lapset kuitenkin näkevät tarpeellisenä mainita, ettei isovanhempi ole hänen omansa. Asia on ilmaistu muun muassa kertomalla, että isoisä on ”mummon nykyinen mies”. Muutoin lasten kertomuksista heijastuu samanlainen välittäminen ja ajan käyttö uuden isovanhemman kanssa. Poikkeuksiakin löytyy, sillä tulos osoittaa, että uusi isovanhempi ei muutaman lapsen mukaan vietä aikaansa heidän kanssaan juuri ollenkaan.

Minulla on myös pappa. Hän ei oikeastaan ole oikea pappa minulle. Hän on minun isäpuolen isä, eli pappapuoli, mutta pappa kuitenkin...hän tuo aina paljon tuliaisia.”

Vaikka opinnäyte osoittaa, että isoisän kanssa vietetystä ajasta pidetään, ei kaikkiin isoisän tekemisiin olla tyytyväisiä. Lapset kertovat kokevansa pettymystä siitä, että isoisä ei osallistu heidän kanssaan yhteisiin, lasten tärkeinä pitämiin, harrastuksiin, kuten jalkapalloon tai lautapeleihin.

”On tylsää, kun pappi vain puuhastelee ulkona...”

”...ettei se koko ajan vaan katsoisi TV:tä, vaan tulisi ulos vaikka pelaamaan jalkapalloa.”

Näistä lasten ilmaisuista voi vetää ne johtopäätökset, että kokemukset yhteisen ajan vähyydestä isoisän kanssa ovat todellisia. Kirjoituksissa lapset eivät kerro, ovatko he ilmaisseet tyytymättömyytensä isoisälle yhteisen ajankäytön laadusta.

8.3 Mitä isovanhemmilta on opittu

Hyvän vuorovaikutuksen välityksellä eri-ikäiset ihmiset oppivat toisiltaan paljon erilaisia asioita. Näin on kaikissa ihmis-suhteissa niin perheissä kuin työpaikoillakin. Suvuilla on yhteinen menneisyys ja suvun tapahtumien kertominen nuoremmille sukupolville helpottaa esimerkiksi suvussa tapahtuneiden asioiden ymmärtämistä (Jarasto & Sinervo 1998, 39).

Opinnäytetyön tuloksen mukaan lapset ovat oppineet isovanhemmilta monia, käytäntöön liittyviä taitoja, mutta myös asenteita ja arvoja. Muutamat lapsista kertovat, etteivät he voi ymmärtää joitakin isovanhempien tapoja tai esimerkiksi sitä, miten isovanhemmat käyttävät aikaansa. Käytännön taidoista lapset mainitsevat muun muassa leipomisen, neulomisen, lettujen paistamisen ja kalastukseen liittyvät taidot. Useissa vastauksissa lapset erittelevät isoisältä ja isoäidiltä opitut taidot. Eräs lapsista mainitsee oppineensa isoisältään hieman harvinaisemman, nypläyksen taidon. Huomioitavaa on, että useammassa kirjoituksessa mainitaan erikseen, jos isovanhemmalta ei ole opittu mitään.

”...Isovanhemmat ovat opettaneet minulle käsitöitä, toiset isovanhemmat taas ovat opettaneet suvustamme.”

”...minä opin niiltä, että avunanto on hyvä asia.”

”Olen oppinut isovanhemmiltani kasvimaan hoitoa. Lisäksi pappi on opettanut minulle muutamia kivoja temppuja, esimerkiksi puujaloilla kävelemistä. Hän opetti myös minua rakentamaan majan, ja soutamaan

veneellä, kun olin pieni.

”Kun olen mummin ja papan luona, niin mummi tekee joskus jotain jälkiruokaa, jota en ole ennen maistanut. Sillä tavalla opin maistamaan uusia ruokia.”

Opinnäytteen tulosten valossa voidaan todeta, että oppimista tapahtuu ilman, että taitoja varsinaisesti kukaan opettaa. Lapset kertovat oppineensa taitoja tai asioita, joita heille ei ole kerrottu opetettavan. Oppimista tapahtuu koko ajan isovanhempien ja lastenlasten ollessa vuorovaikutuksessa keskenään. Tavat, asenteet sekä toisten ihmisten kunnioitus ovat näitä asioita, jotka opitaan mallista, kuten sekä Dieckmann (2002, 127) että Fågel ja Rotkirch (2010, 80–90) teoksissaan toteavat. Lasten ainekirjoituksista saatu tulos näyttää siis olevan yhteneväinen aikaisemman tutkimustiedon kanssa.

8.4 Mitä isovanhemmille on opetettu

Sukupolvien välisen oppimisen ei tarvitse olla yksipuolista. Myös lapsenlapset voivat opettaa isovanhemmille mitä erilaisimpia asioita ja taitoja. Monet lapsenlapset ovatkin opettaneet isovanhemmille sosiaalisen median käyttöä ja yhteydenpitoa esimerkiksi Messengerin, Facebookin ja Skypen välityksellä. Lapset ovat kokeneet päässeensä näillä tiedoillaan ja taidoillaan isovanhempiensa tietotekniikan asiantuntijoiksi. (Laru, Oulasmaa, Saloheimo 2010, 109–110.)

Tämä tulos on yhdenmukainen myös oman opinnäytetyöni tulosteni kanssa. Useat lapset kertovat auttaneensa ja opastaneensa isovanhempiaan juuri tietotekniikan alueella. Lisäksi lapset ovat kokeneet, että isovanhemmat ovat saaneet heiltä oppia esimerkiksi uusissa korttipeleissä, Englannin ja Ranskan kielessä, biljardin ja jalkapallon pelaamisessa sekä siinä, miten ohjataan traktoria. Joissakin kirjoituksissa lapset ilmaisevat turhautumista isovanhempiensa hidasta oppimista kohtaan. Tulos osoittaa myös, että lapset kokevat oppimisen ja opettamisen tärkeäksi. Opinnäytteestä käy ilmi, että lapsilla on omasta mielestään hienoinen yliote tietotekniikan saralla suhteessa isovanhempiensa taitoihin.

”Mummi opetti minut hiihtämään ja minä opetin mummin pelaamaan pleikkaria. Vaari opetti minut kalastamaan ja minä opetin vaaria netin

käytössä. Olen aika huono kalamies, mutta on vaarikin aika huono netin käyttäjä.”

”Olen opettanut ukille käyttämään tietokonetta, kuvaamaan ja pelaamaan jalkapalloa ja biljardia. Mummille olen opettanut pelaamaan biljardia, jalkapalloa ja jääkieppiä.”

”Olen joskus yrittänyt opettaa häntä pelaamaan, mutta ei siitä tule mitään.”

Opinnäytteen mukaan vaikuttaa siltä, että lapset ovat kokeneet voivansa opettaa isovanhemmille taitojen lisäksi myös elämän laatuun liittyviä asenteita. Lapset kertovat, ettei heille olekaan aina tärkeää runsasvirikkeinen ympäristö, vaan esimerkiksi mökillä sen rauhallinen sijainti ja yhdessä isovanhemman kanssa saunomisen tuoma tunnelma. Ainekirjoituksista voi päätellä, että lapset vieroksuvat isovanhemman kiirettä ja arvostavat rauhallista elämän tyyliä.

”Voisin opettaa heille enemmän iloa, lapsellisuutta ja lisää naurua.”

Jonkun lapsen ainekirjoituksesta käy ilmi, että hän on kokenut voineensa tuottaa iloa isovanhemmilleen käymällä heidän luonaan. Jo pelkkä lapsen läsnäolo on opettanut isovanhemmille iloa ja positiivisuutta.

8.5 Miten isovanhempiini pidetään yhteyttä

Lasten ja isovanhempien välinen yhteydenpito on saanut nykyisin uusia muotoja. Jos isovanhemmat asuvat kaukana, vierailut heidän luonaan voivat pitkien välimatkojen vuoksi olla harvassa. Kehittyneen tietotekniikan ansiosta yhteydenpito onnistuu helpommin, kunhan vain laitteita opitaan sujuvasti käyttämään. Jotkut isovanhemmat ovat olleet valmiita muuttamaan lähemmäs lastensa perheitä voidakseen pitää tiiviimmin yhteyttä heihin. (Ijäs 2006, 93–94.)

Opinnäytetyön tulosten mukaan lapset pitävät yhteyttä isovanhempiinsa sekä käymällä heidän luonaan että olemalla yhteydessä heihin puhelimitse, sähköpostitse, Skypeen sekä Messengerin välityksellä. Ainekirjoituksessa mukana olleilla lapsilla on isovan-

hempia oman kotikaupungin lisäksi lähipaikkakunnilla ja pääkaupunkiseudulla. Muutaman vastaajan isovanhemmat asuvat ulkomailla.

Opinnäytteestä käy ilmi, että lähellä asuvien isovanhempien luona lapset käyvät joko päivittäin tai useita kertoja viikossa. Vierailuja tehdään molemmin puolin, mutta pääasiassa lapset vierailevat isovanhempiensa kodeissa. Erityisesti juhla-aikoihin, kuten joulun, lapset kertovat liittyvän isovanhempien tapaamista. Myös perhejuhlissa tavataan isovanhempia.

*”Minun mummoni asuu Mikkelissä. Käyn usein koulun jälkeen mummol-
la, hän tekee todella hyvää ruokaa kun olen siellä koulun jälkeen.*

*”Tapaan mummoa ja vaaria yleensä, lomilla ja joskus viikon loppuisin.
Toista mummoani tapaan joka päivä, koska hän asuu samassa talossa.”*

Kauempana asuvia isovanhempiaan lapset kertovat tapaavansa muutaman kerran vuodessa. Jotkut lapsista toivovat, että tapaamisia olisi useammin ja ne voisivat kestää kauemmin. Kirjoituksista käy kuitenkin ilmi, että lapset näyttävät ymmärtävän, ettei tapaamisten tihentäminen ole käytännön syistä mahdollista.

*”Isopappani luona käyn kerran kuussa, joko sairaalassa tai kotona. Uk-
kejani en hirveästi tapaa. Toista noin viisi kertaa vuodessa, vaikka hän
eläikin... Toista kerran kahdessa kuukaudessa.”*

”Tapaan heitä aika usein. Välimme ovat tosi läheiset.”

Yhteydenpito lasten ja isovanhempien välillä on opinnäytteen tuloksen mukaan monimuotoista. Vaikka isovanhempien tavataan, heille tämän lisäksi soitetaan ja lähetetään sähköpostia. Ulkomailla asuvia isovanhempia lapset kertovat tapaavansa harvoin. Eräs lapsista toivoisi isovanhempiensa käyvän Suomessa.

*”Isovanhempani asuvat eri maassa, he asuvat... Toivoisin, että he kävi-
sivät täällä Suomessa. Pidän heihin yhteyttä Skypen, Messengerin ja pu-
helimen avulla.”*

”Toiset isovanhempani asuvat... Heihin pidän yhteyttä Skypen avulla ja tapaan heidät noin kerran kahdessa vuodessa.”

Kukaan lapsista ei kerro lähettävänsä postin kautta kirjeitä ja kortteja isovanhemmilleen. He eivät myöskään kerro saavansa postia isovanhemmiltaan. Tutkimustuloksen mukaan kaikki yhteydenpito kauempana asuviin isovanhempiin käydään puhelimen tai sähköisten viestimien välityksellä.

8.6 Unelmien isovanhempi

Kun lapsille annettiin mahdollisuus kirjoittaa unelmien isovanhemmista, useimmat kirjoittajat mainitsivat tällä kohtaa omat isovanhempansa. Heihin oltiin tyytyväisiä, eikä mitään muutoksia heidän olemuksessaan tai tavoissaan toivottu. Ainekirjoituksissa on havaittavissa toiveita jo olemassa oleville isovanhemmille ja isovanhemmille, joita ei ole. Useat lapset unelmoivat siitä, että heillä olisi enemmän isovanhempia ja että jo pois nukkuneet vaarit ja mummit voisivat olla vielä heidän keskuudessaan. Opinnäytteestä käy ilmi, että lapset kaipaavan kuolleita isovanhempiaan. Jo edesmenneistä isovanhemmista kerrotaan aineistossa monta yksityiskohtaista tarinaa. Tämän perusteella voi olettaa, että heillä on ollut läheinen ja lämmin keskinäinen suhde. Kirjoituksissa toivotaan omille isovanhemmilleen ikuista elämää, mikä kertoo lapsen ja isovanhempien jonkin asteisesta hengellisestä yhteydestä ja siitä, että tämän kaltaisista asioista on puhuttu.

Ainekirjoituksessa lapset toivat esille myös niitä puolia isovanhemmissaan, joissa heidän mielestään olisi toivomisen varaa. Lasten mielestä yhteisen ajan käytön laadulla on merkitystä. Lapset kertovat olevansa iloisia siitä, että isovanhemmat pelaavat, leikkivät ja juttelevat heidän kanssaan sekä vievät heitä retkille, kaupungille ja lomaaikoina matkoille. Tyytymättömiä oltiin silloin, kun isovanhempi vain puuhasteli omia töitään tai katsoi televisiota kiinnittämättä huomiota lapsenlapsensa tämän haluamalla tavalla.

Tulos osoittaa, että lapset haluaisivat toteuttaa omia unelmiaan isovanhempiensa kautta. Monissa ainekirjoituksissa mainitaan, että unelmien isovanhempi tekisi lapsen kanssa niitä arkisia askareita, joita hän itse toivoo tehtävän. Lisäksi lapset haluaisivat,

että isovanhemmat kiinnostuisivat niistäkin asioista, joita eivät osaa, mutta joita lapsi osaa ja haluaisi tehdä. Isovanhemmilta toivottiin myös lempeämpää suhtautumista lapsenlapsen ja ”pitempää pinnaa”. Tuloksista käy lisäksi ilmi, että lapset toivovat isovanhempaa, joka omistaisi jotain sellaista, mitä lapsi itse ei voi omistaa. Kaikkein suurimpana asiana opinnäytetyön tuloksen valossa näyttäisi olevan se, että unelmien isovanhemmalla olisi enemmän aikaa lapsenlapselle.

Koululaiset olivat kirjoittaneet unelmien isovanhemmista tutkimusaineiston kirjoituksia paljon, mikä saattaa kertoa lasten kaipauksesta isovanhempia kohtaan.

”Unelmien isovanhemmat asuisivat maalla ja omistaisivat hevosia, joilla voisi ratsastaa.”

”Unelmoisinkin, että isovanhempani eivät suuttuisi niin helpolla”

”Unelmien isovanhemmat ovat semmoiset, joita kiinnostavat kaikki minun jutut, sitten he kehuvat ja kannustavat kaikenlaisissa asioissa. He eivät anna liikaa karkkia, että minusta ei tule ihan nössö.”

Isovanhemman myönteisellä suhtautumisella lapseen näyttää olevan hyvä vaikutus lapsen ja isovanhemman keskinäiseen kanssakäymiseen.

9 POHDINTAA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastenlasten ja isovanhempien välistä vuorovaikutusta ja yhteistä ajankäyttöä lasten näkökulmasta. Opinnäytteessä tutkimuksen kohteena olivat 10-vuotiaat koululaiset. Työssä selvitettiin muun muassa sitä, onko isovanhempi-suhde kouluikäiselle tärkeä, miten yhteistä aikaa isovanhempien kanssa vietetään ja miten lapset ajan kokevat. Pohdinnan keskiössä ovat olleet myös lasten kommentit isovanhempien puuttumisesta tai vähäisestä läsnäolosta heidän elämässään. Koska koululaisille annettiin vapaat kädet ainekirjoituksen kirjoittamisessa, kirjoitukset sisältävät mainintoja vain niistä asioista, jotka he näkevät tarpeelliseksi ilmaista. Esimerkiksi sosiaalista isovanhempi-suhteista lapset eivät kirjoita ollenkaan. Näyttäisi siltä, että kirjoittajien joukossa ei ole ollut lapsia, joilla näitä suhteita olisi olemassa.

Toisaalta voi olla niin, että lapset eivät ole ymmärtäneet sosiaalisen isovanhempi-määritelmän merkitystä.

Tulevaisuudessa on syytä kiinnittää enemmän huomiota lasten ja isovanhempien väliin suhteisiin ja niiden merkitykseen lapsille. Isovanhempien olisi tärkeää miettiä voisivatko he viettää enemmän aikaansa lastenlastensa kanssa. Lapsilla näyttäisi olevan halua tähän. Myös lasten vanhemmilla on suuri vaikutus siihen, miten he ohjaavat lapsiaan suhtautumaan omiin isovanhempiinsa. Jos isovanhempia ei ole tai suhteet heihin ovat huonot, vanhemmilla on mahdollisuus auttaa lapsia löytämään sosiaalisia isovanhempisuhteita. Eri järjestöissä asiaan voisi paneutua pohtimalla sitä, miten lasten ja heidän isovanhempiensa yhteistoimintaa voisi esimerkiksi tapahtumien järjestämisen kautta lisätä. On mahdollista, että tällainen isovanhempien ja lastenlasten yhteinen toimintapäivä voisi edesauttaa isovanhemman ja lapsenlapsen vuorovaikutuksen syntymistä.

Opinnäytteen tuloksen pohjalta voi lasten ja isovanhempien yhteisiä tekemisiä kutsua suoraan perinteiden siirtämiseksi sukupolvelta toiselle. Yhdessä tekemällä oppii puolin ja toisin ja tätä tekemistä pitäisi vaalia. Yhteistä aikaa pitää järjestää ja aika on priorisoitava niin, että lapsenlapsille annetun ajan arvo ymmärretään oikein. Opinnäytteestä käy ilmi, että jotkut lapset viettävät paljon aikaa isovanhempiensa kanssa. Muutamat lapset taas pahoittelevat sitä, että tapaavat isovanhempiaan niin harvoin. Syynä on yleensä mainittu pitkät välimatkat.

Koululaisten kokemusten perusteella isovanhempisuhte on erilainen kuin suhde omiin vanhempiin. Koska lapsi tarvitsee sosiaaliseen kanssakäymiseensä monenlaisia ihmissuhteita, olisi tärkeää säilyttää suhde myös suvun vanhimpiin jäseniin. Nämä suhteet ovat lapselle tärkeitä kun hän kasvaa ja muodostaa käsitystä ympäröivästä maailmasta. Hän ymmärtää, että ennenkin on selvitty, vaikka isovanhempien selviytymiskeinot ovat olleet monessa kohtaa ehkä hyvin erilaiset. Myös omien isovanhempien kertomukset omista lapsistaan ovat lapsenlapsille merkityksellisiä. Lapset ymmärtävät sukupolviketjun jatkuvuuden paremmin, kun isovanhempi kertoo myös lapsen vanhempien olleen joskus pieniä. Koska isovanhemmilla ei ole oikeudellisesti mitään velvoitteita lapsenlapsiaan kohtaan, on hyvä jos he ymmärtävät olevansa korvaamattomia lapsenlapsilleen ja vapaaehtoisesti osallistuvat lastenlastensa elämään.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoista ja antoisaa. Lasten kirjoitusten tarkastelu on avartanut käsityksiäni niin isovanhemmudesta yleensä kuin heidän merkityksestään lapsenlapsilleen. Jäin kuitenkin pohtimaan sitä, olisiko lapsille pitänyt entistä selvemmin kertoa esimerkiksi sosiaalisesta isovanhemmudesta. Tästä aihepiiristä ei kukaan ollut kirjoittanut mitään, joten voi olla, että lapset eivät riittävästi tienneet, keitä sosiaaliset isovanhemmat ovat. Naapurin mukavaa tätiä ja setää, joka osallistuu esimerkiksi säännöllisesti lastenhoitotehtäviin, ei mielletä sosiaalisesti isovanhemmaksi. Termi on siis vieras.

Myös aineiston laajuus ja lasten ainekirjoitusten runsas-sanaisuus yllättivät minut. Tästä johtuen pienempikin aineisto olisi voinut olla riittävä samanlaisiin tutkimustuloksiin pääsemiseksi. Lapset lähtivät innokkaasti mukaan yhteistyöhön ja antoivat minulle runsaan aineiston, josta olen ollut iloinen ja kiitollinen.

Lasten ajatuksia isovanhemmista on tutkittu mielestäni liian vähän. On tärkeää kuulla lapsilta itseltään niistä asioista, jotka ovat heille tärkeitä ja joilla on vaikutusta heidän hyvinvointiinsa. Jatkotutkimuskohteena voisivat olla lasten ehdotukset isovanhempien kanssa yhteisen ajan hyvästä ja laadukkaasta käytöstä. Isovanhempien yhdistykset toimivat aktiivisesti järjestäessään yhteistä tekemistä lapsenlapsille ja isovanhemmille, mutta vastaako toiminta isovanhempien tarpeiden lisäksi myös lasten tarpeita?

Mielenkiintoinen tutkimustieto olisi myös se, mitkä seikat ovat vaikuttaneet siihen, että joidenkin lastenlasten ja isovanhempien suhteisiin ei lapsen murrosikä näyttäisi vaikuttavan laisinkaan. Mitkä seikat edistävät sitä, että suhde tulee etäiseksi ja yhteyttä eri sukupolvien välillä ei näyttäisi löytyvän? Lapsenlapset ja isovanhemmat tulisi pitää yhdessä ja vaalia sitä rikkautta, joka näissä suhteissa on.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne & Säävälä, Minna 2010. Isovanhemmuus liikkuvuuden maailmassa. Teoksessa Fågel, Stina, Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Väestöliitto. Forssa: VL- Markkinointi Oy.
- Anttila, Anu-Hanna 2010. Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna, Kuusaari, Kristiina & Puhakka, Tiina (toim.) Ohipuhuttu Nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja. PDF-dokumentti. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/>. Päivitetty 20.10.2010. Luettu 26.4.2011.
- Arajärvi, Terttu 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.
- Aula, Kaisa Maria 2010. Isovanhemmat ovat lapsen oikeus. WWW-keskusteluryhmän artikkeli. <http://www.hs.fi/keskustelu/aihealue/Politiikka/ketju/4998577>. Julkaistu 31.3.2010. Luettu 1.4.2011.
- Diekmann, Maijaliisa 2002. Ikiomat isovanhemmat. Hämeenlinna: Recallmed Oy.
- Eräsaari, Leena 2002. Moderni mummo. Gerontologia 1, 12.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Friman, Terhi 2003. Isovanhemmat järjestäytyvät. Lapsen maailma 11, 29.
- Fågel, Stina, 2010. Isovanhemmuutta sukupolvien ketjussa- kurkistus suurten ikäluokkien lapsuuteen. Teoksessa Fågel, Stina, Rotkirch, Anna, Söderling, Ismo (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Väestöliitto. Forssa: VL- Markkinointi Oy.
- Fågel, Stina, Rotkirch, Anna 2010. Isovanhemmuutta sukupolvien ketjussa- kurkistus suurten ikäluokkien lapsuuteen. Teoksessa Fågel, Stina, Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Väestöliitto. Forssa: VL- Markkinointi Oy.
- Harjula, Kristiina 2009. Isovanhemmuus on ihanaa- vai onko? Kotiliesi 4, 73.
- Ijäs, Kirsti 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Helsinki: Kirjapaja.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kananen, Jorma 2008. KVALI Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Tekijä & Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri 2009. Tutkimus hoitotieteessä. WSOYpro Oy.
- Kartovaara, Leena 2007. Lasten isovanhemmat. Tilastokeskus, väestölaskennan osapöytäkirja 2005. Yksityisen sähköpostiviestin liitetiedosto 8.3.2011/Anneli Korpelainen. Dokumentti tutkijan hallussa.

Kasurinen, Maija & Väisänen, Lea 2005. Uusperheiden isovanhemmuus. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäen yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kauppinen, Kari 2011. Lapset tykkäävät päiväkotimuummista. Mikkelin kaupunkilehti 24.3.2011, 6.

Kekki, Petteri 2008. Isovanhemmuus vanhemmuuden tukena. Sosiaalisen tuen kokemuksia lahtelaisissa lapsiperheissä keväällä 2008. Diakonia-ammattikorkeakoulu/Lahden ammattikorkeakoulu. Pdf-dokumentti.

<http://update.econnection.fi/yliopistokeskus/nestori/tiedostot/2/101f52396262d792281c6fe4e3401d1c.pdf>

Luettu 4.4.2011.

Lainiala, Lassi 2010. Perhepolitiikan uudet tuulet – Perheen paluu. Perhebarometri 2010. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. WWW-lehdistötiedote.

<http://www.vaestoliitto.fi/?x27375=721653>. Ei päivitystietoa. Luettu 31.3.2011.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Ei päivitystietoa. Luettu 31.3.2011.

Laru, Suvi, Oulasmaa, Minna, Saloheimo, Anja 2010. Isovanhemmuuden eri muodot ja haasteet. Teoksessa Fågel, Stina, Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Väestöliitto. Forssa: VL- Markkinointi Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. WWW-dokumentti.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Ei päivitystietoa. Luettu 31.3.2011.

Männikkö, Anne 2006. Isoisyys: moniulotteinen elämänvaihe. Jyväskylän Yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiologian Pro Gradu- tutkielma.

Nieminen, Liisa 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, Hanna, Pösö, Tarja, Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Paajanen, Pirjo 2007. Mikä on minun perheeni. Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 30/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Reiman-Salminen, Kaija 2008. Sukupolvien ketju kannattelee. Lapsi ja isovanhemmat, 49–50.

Rotkirch, Anna, Fågel, Stina & Söderling, Ismo (toim.)

Farkkumummoja ja pehmovaareja. Väestöliitto. Forssa: VL- Markkinointi Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Narratiiviset tarkastelutavat. KvaliMOT - Menetelmäopetuksen tietovaranto, verkkojulkaisu.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Päivitetty 1.9.2010. Luettu 22.5.2011.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.) 2004. Puhelin, mummo vai joustava työaika. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Savikko, Sari 2008. Muistojen koulutaulut. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sinnemäki, Tarja 2005. Isovanhemmuudesta voimaa. Selvitys isovanhemmuuteen liittyvästä toimintakentästä. Terveiden edistämisen keskus. WWW-dokumentti. <http://www.health.fi/timage.php?i=100389&f=1&name=Isovanhemmuudesta+voimaa+-selvitys+2005.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 30.3.2011.

Sosiaaliportti 17.5.2010. Lasten oikeus isovanhempiin? WWW-julkaisu. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/konsultointi/kysymykset_ja_vastaukset/kysymysarkisto/kysymyksia-ja-vastauksia-konsultointipalvelu/lasten-oikeus-isovanhempiin. Päivitetty 28.9.2010. Luettu 17.3.2011.

Suomen isovanhemmat ry. WWW-dokumentti. <http://www.isovanhemmat.fi/>. Ei päivitystietoa. Luettu 28.3.2011.

Taipale, Vappu 2002. Isoäitikirja. Juva: WSOY.

Tamminen, Tuula. 2003. Sukupolvien välinen yhteys on tärkeä säilyttää. Valli. WWW-dokumentti. http://www.valli.fi/tapahtumat_tuula_tamminen.htm. Päivitetty 2.3.2011. Luettu 13.3.2011.

Thors, Astrid 2010. Astrid Thors ei kannata perhekäsityksen laajentamista. Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteita. WWW-dokumentti. <http://www.pod.fi/drupal/>. Päivitetty 5.4.2011. Luettu 5.4.2011.

Tilastokeskus 2009. Ulkomaalaisten perheiden määrä kasvaa, osuus yhä pieni. Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798–3215. Vuosikatsaus 2009. Helsinki: Tilastokeskus. WWW-julkaisu. http://www.stat.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_tie_001_fi.html. Päivitetty 30.11.2010. Luettu 31.3.2011.

Vaijärvi, Kari 2008. Isovanhempien kokovartalokuva. Lapsi ja isovanhemmat. Helsinki: Lastenkulttuurijulkaisu Tyyris Tyllerö.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry. WWW-dokumentti. <http://www.valli.fi/isovanhempienpaiva/default.htm>. Päivitetty 16.3.2011. Luettu 21.3.2011.

Vuoristo, Pekka 2008. Eduskunta pitää ulkomaalaislain muutoksia liian lepuina. WWW-dokumentti. <http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Eduskunta+pit%C3%A4%C3%A4+ulkomaalaislain+muutoksia+liian+lepuina/1135241887687>. Päivitetty 10.12.2008. Luettu 4.4.2011.

Willberg, Ulla 2010. Vasara paukkuu ja pärehöylä soi. Lapsen maailma 6-7, 40–42.

Maija-Liisa Rautio
 sosionomiopiskelija
 Mikkelin Ammattikorkeakoulu

23.3.2011

Neljäsluokkalaisten vanhemmille

Tutkimuslupa-anomus

Opiskelen Mikkelin Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa ja valmistun sosionomiksi jouluna 2011. Opinnäytetyöni aiheena on ”Lasten ajatuksia isovanhempien roolista sukupolvien ketjussa”. Tarkoitukseni on tutkia 10-vuotiaiden lasten ajatuksia isovanhemmista ja heidän merkityksestään sekä lapsille itselleen että laajemmin ajateltuna koko yhteiskunnalle esim. erilaisten perinteiden siirtäjinä sukupolvelta toiselle. Tutkimus on tarkoitus tehdä lasten kirjoittamista ainekirjoituksista. Ainekirjoituksen aihe on ”Minun isovanhempani”. Apuna kirjoittamisessa voivat olla mm. seuraavat apukysymykset. Kerro mummin tai ukin kanssa vietetystä yhteisestä ajasta, mitä teette yhdessä? Kuinka usein tapaavat isovanhempia? Jos he asuvat kaukana, kerro siitä miten pidät heihin yhteyttä? Ovatko isovanhemmat mielestäsi tärkeitä ja mitä opittavaa sinulla on heiltä? Mitä sinä voisit opettaa ukille ja mummille? Millaisissa asioissa sinä et oikein ymmärrä isovanhempiasi? Millaiset ovat sinun unelmiesi isovanhemmat? Jne. Tarkoitukseni on kertoa lapsille koulussa tästä aiheesta ja pyytää heitä kuvailemaan omaa suhdettaan isovanhempiin täysin vapaasti omin sanoin. Käsitelen opinnäytetyössäni lasten vastauksia luottamuksellisesti, eikä kenenkään vastaajan nimi tule työssäni esille. Jos opettajalla ei ole käyttöä kirjoituksille, lapset voivat myös kirjoittaa aineen nimettömänä.

Tällä kirjeelläni anon lupaa teiltä vanhemmilta ainekirjoituksen käyttöön opinnäytetyössäni. Toivon, että palautatte alla olevan lomakkeen täytettynä kouluun luokan opettajalle tarvittavin tiedoin täytettynä 1.4. mennessä. Annan mielelläni lisätietoja aiheesta, p. 050-3306769. Valmis opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa <http://www.theseus.fi> lokakuussa 2011.

Lämmin kiitos avustanne opinnäytetyöni tekemisessä.

Ystävällisin terveisin

Maija-Liisa Rautio

-----leikkaa ja palauta alaosa opettajalle viimeistään 1.4. Kiitos!
 Annan tutkimuksen tekijälle luvan käyttää ainekirjoitusta opinnäytetyön aineistona.

Kyllä

Ei

Oppilaan nimi _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Maija-Liisa Rautio
sosionomiopiskelija
Mikkelin Ammattikorkeakoulu
p. 050-3306769

8.3.2011

Hei - koulun rehtori ja 4-luokkien opettajat!

Opiskelen parhaillaan Mikkelin Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa ja valmistun sosionomiksi jouluna 2011. Opinnäytetyöni aiheena on ”Lasten ajatuksia isovanhempien roolista sukupolvien ketjussa”. Tarkoitukseni on tutkia 10-vuotiaiden lasten ajatuksia isovanhemmuudesta ja heidän merkityksestään sekä lapsille itselleen että laajemmin ajateltuna koko yhteiskunnalle esim. erilaisten perinteiden siirtäjinä sukupolvelta toiselle. Tutkimus on tarkoitus tehdä lasten kirjoittamista ainekirjoituksista. Lapset kirjoittavat aiheesta oppitunnilla annettujen aiheiden pohjalta. Pääaihe on: ”Minun isovanhempani”.

Aihetta on tarkoitus avata mm. seuraavilla alaotsikoilla. Otsikot kerrotaan lapsille tunnin alussa ja tarvittaessa kirjoitetaan taululle ainekirjoituksen ajaksi: Kerro mummin tai ukin kanssa vietetystä yhteisestä ajasta, mitä teette yhdessä? Kuinka usein tapaavat isovanhempia? Jos he asuvat kaukana, kerro siitä miten pidät heihin yhteyttä? Ovatko isovanhemmat mielestäsi tärkeitä ja mitä opittavaa sinulla on heiltä? Mitä sinä voisit opettaa ukille ja mummille? Millaisissa asioissa sinä et oikein ymmärrä isovanhempiasi? Millaiset ovat sinun unelmiesi isovanhemmat? Jne. Tarkoitukseni on kertoa lapsille koulussa tästä aiheesta ja pyytää heitä kuvailemaan omaa suhdettaan isovanhempiin vapaasti ja avoimesti, omin sanoin. Käsittelen opinnäytetyössäni lasten vastauksia täysin luottamuksellisesti, eikä kenenkään vastaajan nimi tule työssäni esille. Jos opettajalla ei ole käyttöä kirjoituksille, lapset voivat myös kirjoittaa aineen nimettömänä. Omalta kannaltani kaikkein parasta olisi, jos lapset voisivat kirjoittaa aineensa suoraan sähköiseen muotoon tietokoneluokassa ja lähettää sen sitten sähköpostiini. (En tiedä onko mahdollista?)

Tällä kirjeelläni kyselen lupaa teiltä opettajilta ja rehtorilta ainekirjoituksen kirjoittamiseen ja aineiston käyttöön opinnäytetyössäni. Aineet olisi tarkoitus kirjoittaa huh-tikuun aikana. Olen tehnyt alustavan luonnoksen myös koteihin lähetettävästä lupa-kyselylomakkeesta. Toivon, että vastaatte tiedusteluuni 18.3.mennessä.

Lämmin kiitos!

Ystävällisin terveisin

Maija-Liisa Rautio